

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta
Katedra občanského práva a pracovního práva

Splatnost pohledávky podle občanského zákoníku
(Maturity of a claim according to the civil code)

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph.D.
Zpracovala: Kateřina Gallusová
Olomouc 2009

Já, níže podepsaná, Kateřina Gallusová, autorka diplomové práce na téma Splatnost pohledávky podle občanského zákoníku, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb. správci:

Univerzita Palackého v Olomouci, Křížkovského 8, 771 47 Olomouc, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalozích a informačních systémech UP, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka UP, která se nazývá Knihovna UP.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb.

Prohlašuji, že moje osobní údaje uvedené v této práci jsou pravdivé.

Prohlašuji tímto, že jsem diplomovou práci na téma Splatnost pohledávky podle občanského zákoníku zpracovala sama pouze s využitím pramenů v práci uvedených.

V Olomouci dne 30. 3. 2009

.....

Kateřina Gallusová

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Filipu Melzerovi, LL.M., Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, podněty a připomínky při zpracování této diplomové práce.

OBSAH

Úvod.....	5
1. Vymezení pojmu a právní úprava.....	9
1.1 Závazkové právo.....	9
1.1.1 Závazkový právní vztah.....	9
1.2 Pohledávka.....	10
1.2.1 Vymezení pojmu.....	10
1.2.2 Třídění pohledávek	11
1.3 Splatnost.....	14
1.3.1 Vymezení pojmu.....	14
1.3.2 Pohledávka v běhu času	16
1.4 Právní úprava v občanském zákoníku	17
1.5 Historický vývoj právní úpravy	18
2. Určení splatnosti	24
2.1 Skutečnosti určující splatnost pohledávky.....	24
2.2 Splatnost ponechaná na vůli dlužníka.....	27
2.3 Splatnost vyvolaná výzvou věřitele	33
2.4 Splatnost ponechaná na vůli věřitele	43
3. Význam splatnosti.....	45
3.1 Doba plnění.....	45
3.2 Actio nata	46
3.3 Počátek běhu promlčecí doby	46
3.4 Prodlení dlužníka	47
3.5 Další význam splatnosti.....	52
3.5.1 Plnění dílčí	53
3.5.2 Plnění částečné.....	53
3.5.3 Plnění opětvující se	54
3.5.4 Započtení pohledávek	54
3.5.5 Započtení plnění	55
4. Úprava splatnosti pohledávky v obchodním zákoníku	57
4.1 Vymezení pojmu.....	57
4.2 Určení splatnosti	58
4.3 Význam splatnosti.....	59
5. Splatnost pohledávky v návrhu nového občanského zákoníku	62

5.1 Vymezení pojmu.....	62
5.2 Určení splatnosti	62
5.3 Význam splatnosti.....	63
Závěr	64
Prameny	66
Literatura.....	66

Úvod

Jakkoli se téma Splatnost pohledávky podle občanského zákoníku může jevit na první pohled jasné, úzké a omezené, při bližším obeznámení s ním docházíme k poznání, kolik všemožných otázek s více či méně jednoznačnými odpověďmi se nám v rámci daného tématu a oblastí s ním souvisejících naskýtá. Splatnost pohledávky je právním institutem, který v občanskoprávních závazkových vztazích zaujímá významné postavení, což nachází odraz i v judikatuře soudů, a to především Nejvyššího soudu České Republiky, skrze niž jsou řešeny aktuální otázky spojené se splatností pohledávek. V praxi nezdědka dochází ke sporným momentům při snaze správně vyložit a použít právní úpravu dotýkající se splatnosti pohledávky v konkrétním případě a téma je tak předmětem četných interpretačních a aplikačních problémů. V této práci se pokusím o jejich nastínění z nejrůznějších pohledů očima právnických autorit, zejména pak judikatury Nejvyššího soudu, a zároveň přiblížím možná řešení jednotlivých sporných oblastí. Téma se budu snažit pojmut jako ucelené systematické pojednání o splatnosti pohledávky za pomoci níže uvedené literatury a při současné analýze platné právní úpravy, jež je však v tomto případě značně roztříštěná.

Hlavním důvodem, proč jsem si ke zpracování vybrala právě problematiku splatnosti pohledávky, je jeho společenská důležitost – téma je vysoce aktuální otázkou, prostupuje napříč téměř celým obligačním právem a vychází do popředí v rámci četného množství sporů ze závazkových právních vztahů, což potvrzuje i současná rozhodovací praxe soudů; při řešení těchto rozepří se opírám především o judikaturu Nejvyššího soudu.

Již v přípravné fázi při shromažďování podkladů pro tuto práci bylo třeba si vytyčit základní metody, jež při následném zpracování tématu na základě podkladů využiji. První z nich je metoda výkladová, jež se uplatní při exegezi jednotlivých základních pojmů, stěžejních pro institut splatnost pohledávky, které se prolínají všemi kapitolami práce a jsou tak potřebné pro porozumění tématu a řešení jednotlivých problémů.

Následující metoda, již ve své práci upotřebím, je metoda analytická, jež je dle mého nepostradatelnou při zacházení s texty odborné literatury a s judikaturou. Za pomoci této metody se budu snažit formulovat jednotlivé poznatky právní vědy a podrobím právnímu rozboru jednotlivé instituty vztahující se k tematice splatnosti pohledávky.

V této práci se zabývám, jak je patrné již z názvu této práce, splatnosti pohledávky podle občanského zákoníku, tudíž tuto právní oblast pojmám především z hlediska občanskoprávních vztahů, avšak v závěru práce se budu zabývat i obecnou právní úpravou splatnosti pohledávky v zákoníku obchodním, z čehož vyplývá, že v rámci porovnání obou úprav tak dojde též na metodu komparativní. Stejně tak tuto metodu využiji i v kapitole pojednávající o nově navrhované právní úpravě občanského zákoníku a nelze opomenout ani kapitolu počáteční, kde tuto metodu užiji při pojednání o historickém vývoji institutu splatnosti pohledávky ke srovnání právní úpravy současné a minulé.

Téma splatnost pohledávky podle občanského zákoníku sestává z pěti kapitol.

V kapitole první se budu zabývat vymezením stěžejních pojmů, jež jsou relevantní pro tuto práci, a kterými jsou nejen splatnost a pohledávka, ale i pojmy s nimi úzce související, zejména závazkové právo a závazkový právní vztah, dlužník, věřitel, nárok, právo, povinnost, závazek či dluh, bez nichž by se žádná z kapitol neobešla, přičemž bude kladen důraz na vzájemné nesměšování a nezaměňování těchto termínů. V rámci vymezení pojmů bude nezbytné se zmínit také o základním třídění pohledávek a znázornit vývoj pohledávky v průběhu času. Prostor bude v první kapitole ponechán i pro vymezení jednotlivých základních občanskoprávních ustanovení, o nichž bude v práci nejčastěji pojednáváno. Konečně se úvodní kapitola bude zabývat i historickým vývojem této oblasti, který je však v otázce splatnosti pohledávky víceméně konstantní již od dob císařského patentu, tedy zákona č. 946/1811 Sb., obecného zákoníku občanského (ABGB).

Úkolem kapitoly druhé bude přiblížit problematiku určení splatnosti s ohledem na ustanovení § 563 a § 564 obč. zák. Tuto kapitolu považuji za klíčovou, proto jí zamýšlím ponechat prostor většího rozsahu, jelikož se jedná o ustanovení již z minulosti až do současnosti velmi diskutovaná a neopomenutá také soudní judikaturou. Jedná se především o splatnost ponechanou na vůli dlužníka, splatnost vyvolanou výzvou věřitele a o zákonem nikoli výslovně zmiňovanou či soudy judikovanou, avšak v praxi vyskytující se splatnost ponechanou na vůli věřitele, jíž budu dovozovat s pomocí stanovisek odborníků na občanské právo nejen z výše uvedených ustanovení občanského zákoníku, ale i z právní úpravy občanského soudního řádu a z obecných principů závazkového práva. Náplní této kapitoly tak bude rozbor sporných aspektů týkajících se jednotlivých způsobů určení splatnosti, uvedení shodných i rozdílných znaků individuálních skutkových podstat, porovnání protichůdných úsudků a náhledů

na věc jednotlivých autorů odborných článků, jež se k problematice vážou, a především pak osvětlení rozporuplných momentů sjednocující judikaturou Nejvyššího soudu.

Splatnost pohledávky není institutem stojícím sám o sobě, odloučen od institutů ostatních, nýbrž naopak na sebe váže další významné oblasti vyplývající z obligačního práva, kterými jsou zejména doba plnění, *actio nata*, počátek běhu promlčecí doby, prodlení dlužníka, plnění dílčí, částečné, opakující se, započtení pohledávek a započtení plnění. Význam splatnosti dotýkající se těchto institutů závazkového práva bude obsahem kapitoly třetí.

Za využití metody komparativní se v následující kapitole čtvrté budu zabírat porovnáním občanskoprávní úpravy s právní úpravou v obchodním zákoníku, přičemž zprvu vymezím vzájemné vazby mezi oběma zákony a jejich reciproční vztah, jehož objasnění považuji za podstatné s ohledem na další výklad a rozbor problematiky. Vymezením pojmu počínaje a významem splatnosti konče budu uvádět jednotlivá specifika obchodněprávní úpravy související se splatností pohledávky, která se více či méně odchyľují od úpravy v občanském zákoníku.

V závěrečné kapitole páté provedu pro úplné vyčerpání tématu komparaci současné občanskoprávní úpravy i s návrhem nového občanského zákoníku a nastíním tak možnou budoucí úpravu splatnosti pohledávky, která je v návrhu, obsahujícím celkem 2795 ustanovení, koncentrována v části čtvrté. Právní úprava *de lege ferenda* v rámci závazkových právních vztahů se zaměřením na splatnost pohledávky vychází převážně ze současné platné právní úpravy občanského a obchodního zákoníku; tímto zachovává pojmům jejich obvyklý význam, přičemž jednotlivé výrazy vzájemně nesměšuje. Jejím kladem je právě odstranění duplicity úpravy závazkového práva a tudíž soustředění veškeré problematiky do jediného obecného soukromoprávního kodexu. Kromě výchozího podkladu, jímž je zmíněná právní úprava platného občanského a obchodního zákoníku, se návrh nové občanskoprávní úpravy inspiruje ve své části čtvrté i zásadami UNIDROIT, principy evropského smluvního práva, projektem Evropského zákoníku o smlouvách (CEC) a bere v potaz také vývoj dosavadní tuzemské úpravy a stejně tak i úpravy zahraniční.

Cílem této práce je zpracovat ucelené pojednání o splatnosti pohledávky, jejíž právní úprava není zakotvena v jediném oddílu jediného soukromoprávního kodexu, nýbrž je značně rozdrobena, a dále rozbor právní problematiky jednotlivých institutů souvisejících se splatností pohledávky, poukázání na jejich možné aplikační a interpretační nejasnosti a nastínění správného východiska při jejich řešení, avšak bez nároků na komplexní vyřešení veškerých problémů s tímto spojených, neboť v tomto

případě by bylo nezbytné věnovat dané problematice prostor svým rozsahem přesahující diplomovou práci.

1. Vymezení pojmu a právní úprava

1.1 Závazkové právo

Pohledávka je spolu s dluhem jedním ze základních pojmů závazkového práva. Závazkové právo, jež představuje významnou část práva soukromého, je tvořeno systémem právních norem regulujících právní vztahy, pro něž je zpravidla charakteristické rovné postavení jejich subjektů. To obvykle spočívá v ekvivalentních subjektivních právech a povinnostech, přičemž platí, že nejen povinnosti jednoho subjektu odpovídá právo druhého a naopak, nýbrž právu jednoho účastníka odpovídá jeho vlastní povinnost a jeho povinnosti odpovídá jeho vlastní právo. Dlužník a věřitel, tedy nejméně dva subjekty účastníci se závazkového právního vztahu, zde navzájem vystupují v protikladném postavení, jež se promítá v právu věřitele požadovat určité plnění a naproti tomu v odpovídající povinnosti dlužníka takové plnění poskytnout. Závazkovým právem se tedy rozumí ta část občanského práva, která je tvořena souborem právních norem upravujících právní vztahy, které vznikly a trvají mezi určitými subjekty - věřiteli a dlužníky, v nichž právu jedné strany požadovat plnění je zároveň postavena povinnost druhé strany toto plnění poskytnout.

1.1.1 Závazkový právní vztah

Závazkový právní vztah je definován v ustanovení § 488 obč. zák. jako „*právní vztah, ze kterého věřiteli vzniká právo na plnění (pohledávka) od dlužníka a dlužníkovi vzniká povinnost splnit závazek*“. Zákonné ustanovení tedy vymezuje nejen předmět obligačního právního vztahu, jímž je právo věřitele žádat po dlužníku plnění a dlužníková povinnost toto plnění věřiteli poskytnout, ale určuje i účastníky tohoto vztahu – věřitele a dlužníka. Charakteristickým rysem závazkového právního vztahu přitom je skutečnost, že právu věřitele na plnění odpovídá povinnost dlužníka plnit. Tato práva a povinnosti tvořící závazkové právní vztahy směřují především k plnění v penězích či ekvivalentu v penězích vyjádřitelném a jsou vždy ve vzájemné relaci; jedná se tedy o majetkové vztahy relativní povahy. Obsah těchto právních vztahů, jež zahrnuje práva a povinnosti dlužníka a věřitele, tak působí pouze mezi individuálně určenými účastníky jednotlivého závazkového právního vztahu – *inter partes*, přičemž platí, že příslušné chování vyplývající z daného vztahu nelze požadovat od třetích osob,

jak je tomu např. u práv věcných, kde práva a povinnosti působí absolutně – *erga omnes*, tedy vůči všem ostatním subjektům.

1.2 Pohledávka

1.2.1 Vymezení pojmu

Definici pohledávky lze vyčíst již z ustanovení § 488 občanského zákoníku vymezujícího současně závazkový právní vztah. Pohledávkou se v závazkovém právu rozumí subjektivní právo věřitele požadovat plnění od dlužníka, kterému naproti tomu vzniká povinnost splnit závazek neboli dluh. Subjekt oprávněný, který je v postavení kreditora, je oprávněn k určitému chování nebo jednání – tedy má právo od druhého něco žádat, zatímco druhý subjekt – povinný, který je v postavení debitora, je věřiteli povinen poskytnout to, co je věřitel oprávněn od něj žádat.

Pohledávku, jež je součástí obsahu závazkového právního vztahu, lze vymezit jako právo na plnění, které je věřitel oprávněn z platného obligačního právního vztahu od dlužníka požadovat a jehož obsah podle ustanovení § 494 obč. zák. spočívá v tom, že je dlužník povinen věřiteli něco dát, něco pro něj konat, anebo něco naopak nekonat, tedy něčeho se zdržet či něco strpět. Dlužníkově aktivní povinnosti (*dare* či *facere*) nebo povinnosti nekonání (*omittere* či *pati*) pak odpovídá jeho subjektivní právo požadovat od věřitele přijetí svého řádně a včas nabídnutého plnění, přičemž spolu se zásadou rovného postavení subjektů v rámci obligačního práva platí, že stejně tak věřitelovu právu požadovat od dlužníka plnění odpovídá jeho povinnost vůči dlužníku řádně a včas nabízené plnění přijmout.

Je však nutné důsledně rozlišovat a nezaměňovat pojmy „pohledávka“, „právo“ či „nárok“, byť se význam těchto slov může mylně jevit jako tentýž, a to též s ohledem na jejich nejednotné a často synonymatické používání v současné právní úpravě. Jak již bylo uvedeno, ustanovení § 488 obč. zák. vymezuje pohledávku jakožto právo věřitele na plnění po dlužníku. Ovšem zdaleka ne každé právo je pohledávkou – existují např. práva zaručená Ústavou (právo vlastnické, právo volit apod.), anebo i práva vyplývající přímo ze závazkového právního vztahu (právo účastníka započíst pohledávku, postoupit pohledávku, převzít dluh, odstoupit od smlouvy apod.), jež však nelze ztotožnit s pohledávkou, neboť obsahem těchto práv není právo na plnění. Právní řád České republiky tedy zakotvuje mnoho různých práv, z nichž pouze ta práva, která mají

povahu práva na plnění po dlužníku, představují pohledávku. Právem tak rozumíme pojem nadřazený pohledávce. Naproti tomu nárok představuje zásadně dospělou pohledávku. Lze jej tedy vymezit jako splatnou pohledávku, která je *actio nata* a je tak možno ji vymáhat u soudu, nedošlo-li ze strany dlužníka k dobrovolnému splnění. V případě nároku jde o oprávnění domoci se svého subjektivního práva uplatněním donucení u státního orgánu, respektive soudu. V souhrnu z výše zmíněného vyplývá, že ne každé právo je pohledávkou, přičemž každá pohledávka je zásadně právem, a ne každá pohledávka je nárokem, přičemž platí, že zásadně každý nárok je splatnou pohledávkou.

Párovým pojmem k pohledávce příznačným pro závazkové právo je dluh neboli závazek, jenž v sobě zahrnuje povinnost plnit, tedy povinnost poskytnout to, co je věřitel oprávněn žádat. Závazky vznikají na základě právních skutečností, tzn. právních a protiprávních úkonů, nebo také z jiných zákonem uznaných právních důvodů¹. Pojem závazek je však nazývána nejen dlužníková povinnost, nýbrž může být literaturou užíván i pro označení celého závazkového právního vztahu; proto je důležité tyto dva významy od sebe v jednotlivém kontextu vzájemně odlišovat.

1.2.2 Třídění pohledávek

Podle vlastností lze pohledávky zařadit do několika nejvýznamnějších kategorií. Význam tohoto třídění je spatřován především v tom, že postupem času při nabývání různých vlastností se stává pohledávka něčím charakteristickou, přičemž tento charakter pohledávky má pak vliv na právní úkony, jež následně z těchto pohledávek vznikají. Pohledávky tedy můžeme rozlišovat příkladmo podle předmětu plnění na peněžité a nepeněžité, podle dospělosti na splatné a nesplatné, podle běhu promlčecí doby na promlčené a nepromlčené, podle prostředků zajišťujících realizaci subjektivních práv a povinností na zajištěné a nezajištěné či podle procesní vynutitelnosti na soudně vymahatelné a nevymahatelné.

Jak již bylo výše zmíněno, obligační vztahy jsou právní vztahy majetkové povahy, které směřují především k plnění v penězích či ekvivalentu v penězích vyjádřitelném, přičemž platí, že peněžitá pohledávka je ta, jejímž předmětem jsou

¹ Ustanovení § 489 obč. zák. kromě výše zmíněných důvodů vzniku závazkových právních vztahů uvádí i závazky vznikající ze smluv, ze způsobené škody, z bezdůvodného obohacení či z jiných zákonných skutečností (např. při dědění, ručení, při nálezu ztracené věci apod.).

peníze jako zákonné platidlo. V závazkových právních vztazích dominují tyto peněžité pohledávky nad nepeněžitými, což v praxi potvrzují i nejčastější kauzy závazků. Takovýmto ekonomickým důvodem vzniku závazku a zároveň hospodářským cílem, pro něhož závazek vznikl, bývá zpravidla půjčka, koupě či náhrada škody apod. Peněžité pohledávky vyplývají z peněžitých závazkových právních vztahů, které lze dělit na hlavní závazky a závazkové vztahy vedlejší – úrokové, jež jsou jakožto vztahy akcesorické s povahou *fructus civiles* závislé na existenci hlavního závazkového právního vztahu.

Zásadní dělení pohledávek, které je relevantní pro tuto práci s názvem Splatnost pohledávky podle občanského zákoníku, je především na pohledávky splatné a nesplatné. Splatnými pohledávkami se rozumějí pohledávky dospělé, které se stanou nárokem, tedy takové pohledávky, v jejichž případě nedošlo ze strany dlužníka v určené době k dobrovolnému splnění a věřitel má poprvé možnost úspěšně uplatnit své právo u soudu – *actio nata*. Splatnost pohledávky má význam především z hlediska prodlení dlužníka dle § 517 obč. zák. a je také významná pro určení počátku běhu obecné promlčecí doby dle § 101 obč. zák. Této problematice je však pro její obsáhlost a v historii nepřilišnou jednoznačnost věnována samostatná kapitola. Nesplatné pohledávky pak představují ty, které existují od vzniku pohledávky až do posledního dne doby splnění, kdy se pohledávka stává *actio nata*.

V návaznosti na výše zmíněné splatné pohledávky lze třídit pohledávky na promlčené a nepromlčené. Promlčenou se stane již splatná, leč neuspokojená pohledávka v okamžiku, kdy uplyne promlčecí doba. Nepromlčenými pohledávkami pak jsou jednak pohledávky nedospělé, tedy takové, u nichž ještě nenastala splatnost a promlčecí doba ještě nepočala běžet, a dále také ty, jež sice splatné jsou, avšak promlčecí doba u nich stále běží v rámci dlužníkovy prodlení s plněním a námitka promlčení by u nich tedy byla předčasnou a tudíž neúspěšnou.

Dále rozlišujeme pohledávky zajištěné a nezajištěné. Při zajištění pohledávky dochází ke vzniku akcesorického právního vztahu, kdy je posíleno občanskoprávní postavení věřitele vůči dlužníku skrze zajišťovací právní prostředky, které občanský zákoník upravuje v § 544 až § 558, a jimiž třeba i kumulativně mohou být: smluvní pokuta, ručení, dohoda o srážkách ze mzdy a jiných příjmů, zajištění závazků převodem práva, zajištění závazku postoupením pohledávky, jistota, uznání dluhů, ale také právo

zástavní a právo zadržovací, které občanský zákoník upravuje v rámci práv k cizím věcem.² Tyto prostředky plnění především funkci zajišťující – prevenční, a v případě porušení dlužnickovy povinnosti i funkci uhrazovací a sankční, poskytují věřiteli další práva vyplývající z vedlejšího závazkového vztahu pro zabezpečení včasného a řádného splnění dlužnickovy povinnosti. V případě pohledávky zajištěné dochází tedy i k posílení právní jistoty věřitele. Význam zajištěných pohledávek je dále spatřován i v problematice započtení plnění, kdy v občanskoprávních vztazích v souladu se zásadou priority platí, že má-li dlužník vůči věřiteli více druhově stejných závazků a poskytne plnění, které nestačí na pokrytí všech dluhů, přičemž zároveň neurčí, na který dluh se plní, plní se nejdříve na závazek nejméně zajištěný, popřípadě na závazek nejdříve splatný.

Jak bylo již výše uvedeno u definice pohledávky a specifikace nároku, pohledávka se stane nárokem v momentě, kdy je *actio nata* a lze ji tak s úspěchem vynutit u soudu, nedošlo-li ze strany dlužníka k dobrovolnému splnění. Z předešlého tedy vyplývá, že takovéto pohledávky jsou soudně vymahatelné, neboli autoritativně procesně vynutitelné. Subjektivní oprávnění věřitele je tedy zaručeno a chráněno státním donucením k jeho prosazení. Na druhé straně však existují i pohledávky mocensky nevymahatelné neboli naturální pohledávky, respektive z pohledu dlužníka naturální závazky neboli naturální obligace. V takovýchto případech není subjektivní právo s nárokem spojeno již od počátku, anebo s nárokem není spojeno proto, že nárok zanikl promlčením. Podle ustanovení § 845 obč. zák. tedy od počátku nelze soudně vymáhat některé závazky ze sázky a hry, a to konkrétně ty, jež zahrnují výhry ze sázek či her nebo vědomě poskytnuté půjčky do sázky či hry³, anebo závazky promlčené, jejichž soudní vynutitelnost pominula poté, co dlužník vznesl u soudu námitku promlčení. Důvodem, proč není poskytnuta autoritativní ochrana naturálním pohledávkám spočívající v jejich soudním vynucení, je malá intenzita veřejného zájmu

² Pohledávky, které se řídí právním režimem obchodního zákoníku, se v rámci zajišťovacích prostředků vyznačují samostatnou právní úpravou v případě ručení, obchodněprávního institutu bankovní záruky a dále také při zajištění uznáním závazku, kdy je obchodní zákoník v postavení *lex specialis* vůči zákoníku občanskému. Doplnující povahu k občanskoprávní úpravě mají ustanovení obchodního zákoníku ohledně smluvní pokuty. Zbývající prostředky zajišťující pohledávku, jež jsou upraveny občanským zákoníkem jakožto *lex generalis* vůči zákoníku obchodnímu, lze bez dalších specifikací použít i pro oblast obchodních závazkových vztahů.

³ Do této kategorie však nespádá výherní podnik, který provozuje stát či výherní podnik, jenž byl úředně povolen – výhry v těchto případech jsou soudně vymahatelné, věřitel tedy může své právo úspěšně vynutit u soudu.

na jejich ochraně – zapříčiněná povahou naturálních pohledávek, jež je spojena s neuváženým rizikem: „*Tento druh pohledávek není s úspěchem soudně vynutitelný z toho důvodu, že veřejný zájem na jejich ochraně není pro jejich povahu (odvážnost – aleatornost spojenou s neuváženým rizikem) natolik intenzivní, aby jim byla poskytována soudní ochrana.*“⁴ Věřitel je sice oprávněn požadovat od dlužníka splnění, ovšem naturální pohledávku již s úspěchem nemůže vynutit u soudu a jeho případně podaná žaloba na splnění dané pohledávky by byla soudem zamítnuta. Věřitel tedy disponuje právem na splnění své pohledávky od dlužníka, avšak již se mu nedostává potřebného nároku, z čehož vyplývá, že věřitelova pohledávka existuje, i když bez onoho odpovídajícího nároku. Splnil-li však dlužník věřiteli naturální obligaci, nevzniká na straně věřitele bezdůvodné obohacení, jelikož dlužník plnil po právu: „*Pokud byla výhra dobrovolně vyplacena nebo pokud byla pohledávka z půjčky ze hry či sázky dobrovolně splněna, nepovažuje se toto plnění za bezdůvodné obohacení.*“⁵ Proto dlužník nemůže ani takovéto oprávněné splnění svého dluhu s úspěchem požadovat zpět.

Rozlišení pohledávek tímto zdaleka nekončí, lze je dále podle jejich vlastností zařazovat do dalších kategorií, z nichž lze uvést např. pohledávky započitatelné a nezapočitatelné, existující a neexistující nebo také pohledávky budoucí a další.

1.3 Splatnost

1.3.1 Vymezení pojmu

Splatností se podle ustanovení § 563 obč. zák. rozumí doba splnění neboli dospělost. Splatnost lze přitom chápat jako určitou lhůtu – dobu splnění. Splatnou pohledávkou je pak pohledávka existující, u níž doba splnění již uplynula a stala se tedy dospělou, vymahatelnou. V literatuře je doba splnění závazku vyložena dvojím způsobem – jednak jako doba, kdy dlužník měl povinnost závazek splnit, a dále doba, kdy závazek skutečně splnil.⁶

⁴ KNAPP, V., KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek II.* Praha: Codex, 1995. S. 94.

⁵ JEHLÍČKA, O., ŠVESTKA J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2002. S. 1087.

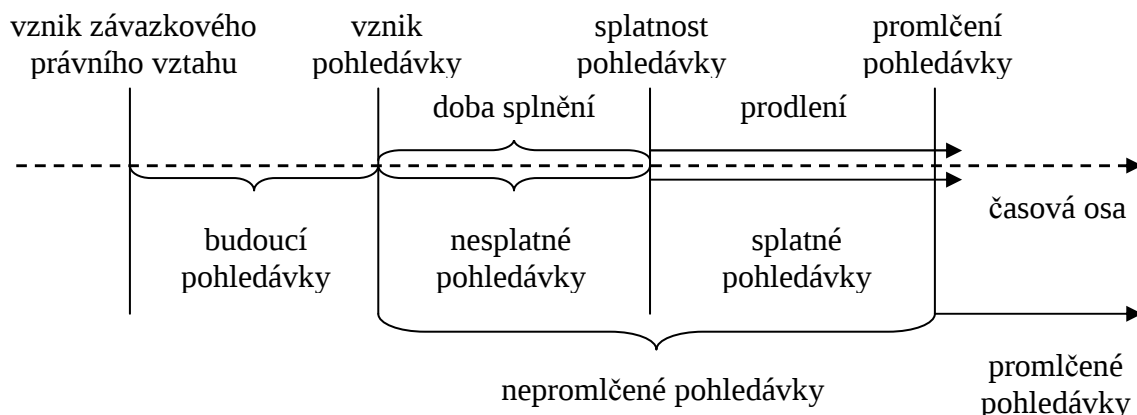
⁶ KNAPP, V. *Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955. S. 109.

V závazkových právních vztazích se vyskytuje převážně splatnost, jež bývá určena specifickým časovým údajem, kterým může být např. první a poslední den doby splnění, konkrétní den nebo čtvrtletí. Takto může být doba splnění stanovena dohodou stran, právním předpisem či rozhodnutím soudu. V rámci smluvního určení splatnosti lze podle ustanovení § 564 obč. zák. dohodnout způsob určení doby plnění i tak, že ji určí dlužník. V tomto případě však může splatnost vyvolat i věřitel svým návrhem k soudu, který splatnost určí. Existují dále i takové závazky, v nichž dle ustanovení § 563 obč. zák. není doba plnění stanovena vůbec a kdy pak záleží na věřiteli, který má právo splatnost určit. Předešlé problematice je však pro její obsáhlost ponechán samostatný prostor v následujících kapitolách.

Význam splatnosti spočívá především v určení doby plnění ve prospěch některého z účastníků obligačního vztahu či případně obou, je také relevantní z hlediska možnosti uplatnění vymahatelné pohledávky u soudu, počátku běhu promlčecí doby a s tím spojeného prodlení dlužníka, jímž dochází ke změně v obsahu závazku, dále je splatnost významná z hlediska problematiky plnění dílčího, částečného nebo opětujícího se a její důležitost se projevuje také při započtení plnění či započtení pohledávek. I jednotlivým významům splatnosti se blíže věnují další kapitoly.

Splatnost ve výše zmíněném smyslu podle ustanovení § 563 obč. zák. však nesmí být zaměňována s pariční lhůtou ve významu dle ustanovení § 160 o.s.ř.. V tomto případě se jedná o procesní lhůtu určenou v soudním rozhodnutí, která je dána ke splnění uložené povinnosti na základě deklaratorního rozhodnutí soudu. Dlužníková povinnost plnit zde existovala již před tímto soudním rozhodnutím a lhůta tak má význam pro vykonatelnost rozsudku, ne pro splatnost pohledávky. Výjimkou potvrzující dané pravidlo je však výrok stanovící v rozhodnutí soudu povinnost nahradit náklady soudního řízení podle ustanovení § 151 o.s.ř.; zde vzniká povinnost k plnění až na základě soudního rozhodnutí a tato procesní lhůta, jež je stanovena k náhradě nákladů, je tedy považována za dobu splnění, tedy splatnost.

1.3.2 Pohledávka v běhu času

Spolu s postupem času doznává pohledávka různých proměn – mění svůj charakter, svoji povahu, získává jiné vlastnosti a nabývá tak rozlišných přívlastků. Na časové ose jsou zobrazeny základní transformace pohledávky v důsledku časového průběhu, ačkoli právních skutečností s ní spojených může nastat i více. Uvedená časová osa je znázorněna za předpokladu, že jak vznik závazkového právního vztahu, tak vznik pohledávky v průběhu času trvá a tedy nedochází k jejich změně či zániku.

Samotnému vzniku pohledávky předchází vznik závazkového právního vztahu. Jedná se o relativně samostatný závazkový právní vztah, jehož právní důvodem bývá v praxi ve většině případů smlouva. Jde tedy o skutečnost, z níž pohledávka vzniká, a to převážně za přistoupení další právní skutečnosti, na kterou účastníci tohoto vztahu vážou vznik pohledávky. Avšak ne vždy existence závazkového právního vztahu předchází vzniku pohledávky; vznik pohledávky se tak může v určitých případech přímo ztotožňovat se vznikem závazkového právního vztahu.⁷ Ovšem případ uvedený jako první je relevantní z hlediska vzniku pohledávky budoucí.

Budoucí pohledávkou je ta, která teprve vznikne. Takové pohledávky jsou v praxi obvyklým a častým předmětem obligačních právních vztahů, přičemž vyjma typické smlouvy o smlouvě budoucí jde téměř o každou smlouvu, v níž si účastníci sjednávají její obsah a podmínky vzniku jednotlivých práv, která z tohoto právního vztahu vzniknou. Názorným příkladem jsou budoucí pohledávky v případě institutu postoupení pohledávky podle ustanovení § 524 a násl. obč. zák. Jako předmět

⁷ Tak je tomu například v případě kupní smlouvy, která je uzavřena s tím, že lze plnit ihned od jejího uzavření; právo na plnění zde vzniká tedy současně se vznikem právního vztahu.

postoupení zde přichází v úvahu i pohledávka budoucí za splnění určité podmínky, již představuje požadavek určitosti pohledávky. Tato dostatečná identifikace pohledávky budoucí spočívá zejména v určení osoby dlužníka a právního důvodu co do svého vzniku⁸. Tedy taková pohledávka, která teprve vznikne v době budoucí, musí být v případě cesse vymezena tak, aby byla zcela jednoznačně určena, avšak nevyžaduje se její výslovná identifikace. Tento právní názor vyjádřil ve svém rozhodnutí i Nejvyšší soud: „*Požadavek určitosti smlouvy o postoupení pohledávek je naplněn též v případě, je-li souhrn postupovaných pohledávek určen osobou dlužníka a právním důvodem jejich vzniku, např. odkazem na příslušnou smlouvu, aniž by postupované pohledávky musely být v postupní smlouvě výslovně jednotlivě identifikovány.*“⁹ Dalším zákonným výskytem pohledávky budoucí je např. ustanovení § 155 odst. 3 obč. zák., které umožňuje takovouto pohledávku platně zajistit zástavním právem.

Vznikem pohledávky neboli vznikem práva na plnění obvykle počíná běžet doba splnění, jež je určena smlouvou či stanovena rozhodnutím soudu nebo vyplývá z právního předpisu, v jejímž průběhu jsou pohledávky ještě nesplacené. Avšak posledním dnem této lhůty k plnění, kdy ještě může dlužník splnit svůj dluh, aniž by se dostal do prodlení, je den splnění, tedy den splatnosti, po jehož uplynutí se stávají pohledávky splatnými, tedy *actio nata* a věřiteli vzniká první možnost s úspěchem uplatnit svůj nárok u soudu.

Marným uplynutím promlčecí doby, která se vztahuje k určité pohledávce, nastává promlčení pohledávky. Při vznesení námitky promlčení věřitel ztrácí nárok na plnění, ovšem jeho právo nezaniká, ale existuje dál jako naturální obligace; plnil-li tedy dlužník již promlčenou pohledávku, věřitel nezískává bezdůvodné obohacení a dlužník zároveň nemá nárok na vrácení plnění, neboť plnil po právu.

Uvedené právní skutečnosti znázorněné na časové ose jsou významné i pro další instituty závazkového práva, o nichž tato práce pojednává níže.

1.4 Právní úprava v občanském zákoníku

Splatnost pohledávky a společně s ní převážná část institutů s ní souvisejících se vyskytuje v části osmé občanského zákoníku nesoucí název „Závazkové právo“.

⁸ ELIÁŠ, K. Co může být předmětem cesse – Výklad § 524 občanského zákoníku. *Právník*, 1997, č. 10, s. 910 a násl.

⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2007, sp. zn. 32 Odo 1433/2006.

Hlavními ustanoveními, která se týkají splatnosti a pohledávky přímo, jsou v rámci obecných ustanovení o závazkovém právu § 488 obč. zák. zakotvující charakteristiku pohledávky, ustanovení § 494 obč. zák. vymezující obsah pohledávky a v oddílu šestém s názvem „Zánik závazků“ také ustanovení § 563 obč. zák. zahrnující právní úpravu splatnosti – předem určené i žádným způsobem neurčené. Význam splatnosti pohledávky se však promítá i do dalších ustanovení občanského zákoníku; těmi nejvýznamnějšími, relevantními pro tuto práci, jsou ustanovení § 517 obč. zák. upravující prodlení dlužníka, ustanovení § 564 obč. zák. o splatnosti ponechané na vůli dlužníka, ustanovení § 580 a § 581 obč. zák. zahrnující právní úpravu započtení pohledávek a v části první občanského zákoníku s nadpisem „Obecná ustanovení“, v hlavě osmé označené „Promlčení“, konečně i ustanovení § 101 obč. zák., které stanoví počátek běhu obecné promlčecí doby, související i s institutem *actio nata*.

1.5 Historický vývoj právní úpravy

Lze říci, že právní úprava základních ustanovení ošetřujících problematiku splatnosti pohledávky je po celá léta téměř konstantní, vyjma pouze drobnějších diferencí vznikajících v důsledku proměny a vývoje společnosti. Český právní řád zaznamenal úpravu splatnosti, aneb „času pro splnění“ již v císařském patentu, tedy v zákoně č. 946/1811 Sb., obecném zákoníku občanském (ABGB), jenž byl do právního řádu ČSR vtělen prostřednictvím recepčního zákona č. 11/1918 Sb., jímž tak bylo převzato dosavadní rakouské právo na území tehdejších Čech, Moravy a Slezska. Obecný zákoník občanský v dílu druhém, oddílu druhém: „O osobních právech k věcem“, hlavě sedmnácté: „O smlouvách a právních jednáních vůbec“ a kapitole s názvem: „Vedlejší ustanovení při smlouvách“ ohledně času, místa a způsobu splnění ve svém ustanovení § 904 vymezoval: *„Nebyl-li stanoven určitý čas pro splnění smlouvy; lze pohledávati její splnění ihned, totiž bez zbytečného odkladu. Zůstavil-li dlužník čas splnění své libovůli; je buď vyčkati, až zemře, a držeti se dědiců; nebo jde-li o povinnost jen osobní, která nepřechází na dědice, jest ponechati na soudci, aby podle slušnosti ustanovil dobu splnění. Tak se stane i tehdy, když dlužník slíbil splniti podle možnosti, nebo až se to dá. (...)“* Ustanovení se ve své první části týkalo splatnosti, jež nebyla předem žádným způsobem určena, přičemž v takovémto případě může být pohledávka věřitele splatná „ihned“ a dlužník je tedy povinen plnit bez zbytečného

odkladu. Již zde nacházíme první náznaky vedoucí k současné úpravě platného občanského zákoníku. V druhé části ustanovení se zákonodárce zmiňuje o době plnění, jež je ponechána na vůli dlužníka, která při jeho úmrtí přechází na dědice a nepřecházeli, určí dobu splnění rozhodnutím soud. I z této právní úpravy pramení úprava současného občanského zákoníku. Splatnost dále zakotvuje obecný zákoník občanský také v dílu třetím: „O ustanoveních společných pro práva osobní a práva věcná“, v hlavě třetí: „O zrušení práv a závazků“, v ustanovení § 1417, při zákonné úpravě placení: *„Není-li čas placení nijak určen; nastane povinnost dluh zaplatit teprve toho dne, kdy se stala upomínka.“* Vymezení obligačních vztahů či definici pohledávky zde však budeme hledat marně, obecný zákoník občanský výraz „závazkový právní vztah“ neužíval a výše zmíněnou strohou úpravu splatnosti pohledávky vměstnal do ustanovení „O osobních právech k věcem“. Institutům plynoucím ze splatnosti se zákoník i přes svých početných 1502 ustanovení věnuje jen okrajově: úpravu prodlení dlužníka zde nalezneme v § 912 pouze co do zmínky o povinnosti dlužníka platit úroky z prodlení jakožto „vedlejší příslušnost“ dluhu hlavního: *„Věřitel je oprávněn na svém dlužníku pohledávati kromě hlavního dluhu někdy také příslušnosti vedlejší. Jsou to přírůstek a plody věci hlavní; úroky smluvené nebo úroky z prodlení; (...)“*, právní úprava kolísá i v případě počátku běhu promlčecí doby, kdy se v ustanovení § 1478 a násl. dozvídáme pouze trvání obecné a dále pak jednotlivých promlčecích dob u konkrétně stanovených případů pohledávek. Rozvinutou právní úpravou však disponuje občanský zákoník obecný v případě zrušení práv a závazků „kompensací“, tedy započtením pohledávek v § 1438 až § 1443; na rozdíl od současné právní úpravy zde ovšem měly místo pouze pohledávky splatné. V takovéto podobě s ohledem na právní úpravu splatnosti pohledávky byl ABGB použitelný až do roku 1950 včetně několika novelizací.

Období politických změn po únoru roku 1948 požadovalo v rámci komunistického režimu novou kodifikaci československého práva, jež byla provedena zákonem č. 141/1950 Sb., občanským zákoníkem, přičemž ve snaze přizpůsobit právní řád tehdejšími novými politickým a ekonomickým poměrům a přiblížit jej právu sovětskému došlo ke značnému zjednodušení právní úpravy, což ve značné míře zasáhlo i právo závazkové. Smysl ustanovení dotýkajících se splatnosti pohledávky však zůstal zachován shodně jako v původním obecném zákoníku občanském, a to jednak v ustanovení § 305 občanského zákoníku: *„Je-li dlužníku ponecháno na vůli,*

aby plnil, až bude chtít nebo moci, určí soud, požádá-li o to věřitel, čas splnění podle zásad slušnosti.“ a jednak v ustanovení § 306 občanského zákoníku: *„Není-li čas splnění určen jinak, může věřitel požadovat splnění ihned. Povinnost dlužníkovy splnit nastane pak dnem následujícím po tom, kdy byl o splnění požádán.*“ V prvním případě se jedná stejně jako v případě ustanovení § 904 ABGB o podpůrné ustanovení k zamezení sporů, kdy má soud při době plnění ponechané na vůli dlužníka právo na žádost věřitele určit čas splnění, a to tak, aby to bylo v souladu s hospodářskými a ostatními poměry obou stran. Druhý případ pojednává o předem neurčené splatnosti, jak již upravoval obecný zákoník občanský ve svých ustanoveních § 904 a § 1417, ve větě druhé § 306 však občanský zákoník obsahuje pro současnou právní úpravu relevantní dodatek o počátku dlužníkovy povinnosti plnit – a to *„dnem následujícím po tom, kdy byl o splnění požádán*“, na rozdíl od ustanovení obecného zákoníku občanského, který stanoví *„bez zbytečného odkladu“* či v případě placení *„toho dne, kdy se stala upomínka*“. Závazkové právní vztahy upravoval občanský zákoník ve své části čtvrté, která již nesla název „Závazkové právo“. I přes tuto skutečnost však ani zde nebyl závazkový právní vztah definován. Přínosným však v této oblasti bylo ustanovení § 218 specifikující pohledávku jako obsah práva na plnění tak, jak jej známe ze současného občanského zákoníku: *„Z platného závazku je dlužník povinen něco dát, činit, opominout nebo snášet a věřitel je oprávněn to na něm požadovat.*“ Jež však s novým zákoníkem občanským opět vymizelo. Na rozdíl od ABGB již občanský zákoník obsahoval v ustanovení § 252 a násl. právní úpravu prodlení dlužníka, jež vzniká, *„nesplní-li závazek řádně a včas“* a dále v ustanovení § 255 výslovnou právní úpravu úroků z prodlení: *„Dlužník, který je v prodlení se splněním závazku peněžitého, je povinen zaplatit zákonné úroky z prodlení, nebyly-li smlouveny úroky nižší.* Netypicky upravoval zákon č. 141/1950 Sb. ve svém ustanovení § 304 v případě splatnosti pohledávky i tzv. „lhůtu ve prospěch“, jež je v současné době upravena pouze obchodním zákoníkem: *„Ve všech případech, ve kterých je stanoven den dospělosti pohledávky, je třeba z povahy právního úkonu a úmyslu stran usoudit, zda-li je stanoven ve prospěch obou nebo jen ve prospěch jedné z nich. (...)*“ V rámci splatnosti pohledávky upravoval občanský zákoník z roku 1950 odlišně od obecného zákoníku občanského i započtení pohledávek v ustanoveních § 326 až § 332, v nichž došlo k posunu směrem k právní úpravě současné, a to v případě výslovného vyloučení

zápočtu pohledávky nesplatné proti pohledávce splatné a tudíž z toho plynoucího nevýslovného nevyloučení započtení pohledávky splatné proti pohledávce nesplatné; nebylo tedy nepřípustné započtení splatné pohledávky proti pohledávce nesplatné. Dále také ustanovení § 89 oproti ABGB nově stanovilo hledisko relevantní pro dobu splnění – počátek běhu promlčecí doby – které pojímá v minimálně modifikované podobě i současná právní úprava: „*Promlčecí doba počíná, jakmile právo mohlo být vykonáno poprvé.*“

V závislosti na vydání nové československé ústavy v roce 1960 došlo i k vydání nového zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku. Zpočátku byl zákon v důsledku své ideologické povahy s převahou veřejnoprávních prvků v soukromoprávní oblasti výrazným krokem zpět ve vývoji občanského práva. Právní úprava se soustředila pouze na ochranu práv spotřebitelů, přičemž majetkové vztahy socialistických organizací byly upraveny samostatným kodexem – hospodářským zákoníkem. V oblasti závazkového práva došlo k terminologickým odchylkám, přičemž nejmarkantnější změnou bylo nahrazení pojmu „závazky“ pojmem „služby“, jakožto termín pro závazkové právní vztahy mezi socialistickými organizacemi a spotřebiteli. Toto pojmosloví přetrvávalo i po novelizaci občanského zákoníku zákonem č. 131/1982 Sb. Splatnost pohledávky ošetřoval zákon č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů, v ustanovení § 78, v němž stanovil: „*Není-li doba splnění dohodnuta, stanovena právním předpisem nebo určena v rozhodnutí, je dlužník povinen splnit dluh prvního dne po tom, kdy byl o splnění věřitelem požádán.*“ a dále v ustanovení § 79, v němž vymezoval: „*Je-li doba splnění ponechána na vůli dlužníka, určí ji na návrh věřitele soud podle okolností případu tak, aby to bylo v souladu s pravidly socialistického soužití.*“ I tento zákon zcela postrádal definici závazkového právního vztahu či obsahu závazků, ustanovení související se splatností pohledávky se tak zúžila pouze na následek nedodržení lhůty ke splnění, kdy podle ustanovení § 85 nastává prodlení dlužníka: „*Dlužník, který svůj dluh řádně a včas nesplní, je v prodlení. (...)*“ a v odstavci druhém zároveň také dlužníková povinnost platit úroky z prodlení v případě závazku peněžitého: „*Jde-li o prodlení s plněním peněžitého dluhu, má věřitel právo požadovat od dlužníka vedle splnění úroky z prodlení, není-li podle tohoto zákona povinen platit poplatek z prodlení; (...)*“ Zde se tedy do právní úpravy poprvé dostalo i vymezení poplatku z prodlení. Počátek běhu promlčecí doby se promítnul do ustanovení § 101, které znělo: „*Pokud není v dalších*

ustanoveních uvedeno jinak, je promlčecí doba tříletá a běží ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé.“ tedy přesně tak, jako znění totožného ustanovení v platném občanském zákoníku. Ustanovení § 96 až § 98 upravující započtení pohledávek neprodělala od dob zákona č. 141/1950 Sb. větších změn; s ohledem na splatnost pohledávky trvala i nadále nepřipustnost započtení pohledávky, která ještě není splatná, vůči pohledávce již dospělé, přičemž kompenzační postup opačný ani zde vyloučen nebyl.

Občanský zákoník byl však i ve světle dosavadních novel nadále téměř nepoužitelný, proto došlo k jeho významné a rozsáhlé novelizaci zákonem č. 509/1991 Sb., v jehož znění a ve znění pozdějších právních předpisů se stal zákon č. 40/1964 Sb. po zániku ČSFR občanským zákoníkem České Republiky. Od základu byla změněna část IV. „O službách“, namísto „služeb“ byl opět zaveden pojem „závazek“ a závazkovému právu byla ponechána celá nejrozsáhlejší část VIII., tedy stejně jako v platném občanském zákoníku. Ustanovení úzce související se splatností byla taktéž již totožná s ustanoveními soudobého občanského zákoníku. V případě základních ustanovení o době splnění tedy platilo – v ustanovení § 563 obč. zák.: *„Není-li doba splnění dohodnuta, stanovena právním předpisem nebo určena v rozhodnutí, je dlužník povinen splnit dluh prvního dne poté, kdy byl o plnění věřitelem požádán.“* a dále v ustanovení § 564 obč. zák.: *„Je-li doba plnění ponechána na vůli dlužníka, určí ji na návrh věřitele soud podle okolností případu tak, aby to bylo v souladu s dobrými mravy.“* Ustanovení jsou tedy vesměs stejná v porovnání s právní úpravou předešlou, pouze co se týká ustanovení posledně zmíněného, v konsekvenci proměny společnosti se *„soulad s pravidly socialistického soužití“* proměnil v *„soulad s dobrými mravy“*. V této novele též došlo v ustanovení § 488 konečně k první definici závazkového právního vztahu, jež je platná i dnes: *„Závazkovým vztahem je právní vztah, ze kterého věřiteli vzniká právo na plnění (pohledávka) od dlužníka a dlužníkovi vzniká povinnost splnit závazek.“* Stejně tak je zde již upravena pohledávka jakožto obsah práva na plnění v ustanovení § 494, totožné znění jako v podobě dnešní zakotvuje i § 517 o prodlení dlužníka a úrocích z prodlení jakožto hledisko významné pro splatnost pohledávky, či institut započtení pohledávek v § 580 a násl. Stále stejné místo jako v předešlém občanském zákoníku však zaujímá právní úprava počátku běhu promlčecí doby relevantní pro dospělou pohledávku v ustanovení § 101, která tak, co se týká

umístění i obsahu, jako jediná zůstává od roku 1964 v občanském zákoníku plně konstantní.

Z provedeného historického exkurzu, v němž jsem se snažila nastínit historický vývoj právní úpravy v otázce splatnosti pohledávky a v institutech s tímto tématem úzce souvisejících, je patrné, že se tato oblast občanského závazkového práva od roku 1918 měnila ve své podstatě pouze nepatrně. Základní principy, účel a smysl ustanovení splatnosti pohledávky zůstaly po celou dobu téměř nezměněny. Dá se tedy konstatovat, že splatnost pohledávky je institutem poměrně starým a ve srovnání s jinými právními instituty i velmi stálým. Menší odlišnosti lze najít v podrobnější právní úpravě, která má tendenci měnit se s vývojem společnosti. V rámci dnešní společnosti proto nelze neupozornit na připravovanou budoucí rekodifikaci občanského zákoníku, v této době známé již prostřednictvím návrhu nového občanského zákoníku, koncentrujícího veškeré právo soukromé do jediného kodexu, jíž se však podrobněji zabývám v kapitole páté.

2. Určení splatnosti

Doba splnění může být stanovena různými způsoby. Bližší specifikaci této problematiky přináší ustanovení § 563 obč. zák., jež upravuje jednak dobu splnění zásadně předem určenou – a to splatnost vymezenou skutečnostmi, jimiž je dohoda účastníků závazkového právního vztahu, právní předpis či rozhodnutí soudu, ale také dobu splnění, která předem určena žádným způsobem nebyla, a kdy tedy záleží na výzvě věřitele, pomocí které splatnost vyvolá. Ke splatnosti, jež je určena předem, se řadí podle ustanovení § 564 obč. zák. i doba plnění, která je ve smlouvě účastníků ponechána výhradně na vůli dlužníka.

2.1 Skutečnosti určující splatnost pohledávky

Právní skutečnosti, jež jsou směrodatné pro určení splatnosti pohledávky, zahrnuje ustanovení § 563 obč. zák., přičemž se jedná o takové skutečnosti, jimiž je doba splnění předem určena. Těmito právně relevantními určujícími prvky jsou: Dohoda stran, právní předpis či rozhodnutí soudu.

V praxi pravděpodobně nejčastěji se vyskytující skutečnost pro určení splatnosti představuje dohoda stran, kdy je doba splnění dána vůlí věřitele a dlužníka projevenou ve smlouvě. Dohoda účastníků obligačního právního vztahu v sobě zahrnuje i případy ponechání doby plnění na vůli dlužníka dle § 564 obč. zák., v nichž je přímo ve smlouvě dohodnut způsob, jakým bude splatnost určena: Dlužník, je oprávněn určit splatnost zásadně na základě svého rozhodnutí – až bude chtít nebo moci plnit. V dohodě lze však způsob určení splatnosti sjednat i tak, že dobu plnění určí věřitel. Smluvně může být dále splatnost určena výslovně – určitým časovým údajem, např. kalendářním dnem, anebo konkludentně – a to v případě, že doba splnění, aniž byla vyjádřena výslovně, vyplývá z projevené vůle stran nebo z povahy závazku, což se projevuje zejména u nesčetných každodenních závazků při plnění z ruky do ruky či u závazků, jež podle své povahy vznikají v témže okamžiku, kdy zároveň splněním zanikají.¹⁰ Mlčky určenou dobu splnění je však nutno odlišovat od doby splnění předem žádným způsobem neurčené – v prvním případě splatnost v dohodě určená je, přestože konkludentně, avšak je takto nonverbálně určena jednoznačně, tedy dostatečně konkrétně a určitě, kdežto v případě druhém není splatnost určena vůbec. Je-li však

¹⁰ KNAPP, V. *Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955. S. 111.

doba plnění ponechána na vůli dlužníka, musí takový projev vůle účastníků vyplývat z dohody jednoznačně a nesporně, o tom však více v následující kapitole. Dále lze rozlišovat určení splatnosti z hlediska způsobu, jímž je splatnost určena: Účastníci mohou určit dobu splnění stanovením přesného konkrétního dne, který je tak určen jako doba splnění ve prospěch obou účastníků – věřitele i dlužníka – kdy nelze plnit předčasně a taktéž nelze ani předčasné plnění přijmout; dlužník tedy plní v určitý den, jenž je dán určitým časovým údajem – datem, dnem, lhůtou či je vyjádřen určitou událostí budoucí, u níž je jisté, že nastane i kdy nastane. Další způsob určení splatnosti je závislý na budoucí události nejisté; takovouto může představovat událost, u níž je jisté, že nastane, ovšem již není jisté, kdy nastane (smrt), nebo událost, o které není jisté, zda nastane, ale nastala-li by, je jisté, kdy by se tak stalo (dosažení určitého věku), anebo také událost, u níž není zřejmé, zda nastane a nastala-li by, není ani jisté, kdy (uzavření manželství nebo naopak také rozchod druha a družky). Doba splnění lze určit také stanovením *terminus ad quem* – ve prospěch dlužníka, tedy termínu, do něhož je povinen dlužník splnit nejpozději, ovšem může splnit i dříve – předčasně; dobu splnění zde tedy reprezentuje určitá lhůta při současném stanovení jejího nejzazšího dne, přičemž platí, že je možno plnit i dřív než v tento poslední den. Méně častým pak již je *terminus ad quem* stanovený ve prospěch věřitele, kdy dlužník je povinen svůj dluh splnit v určeném termínu a ne tedy dříve před jeho uplynutím, pokud však o to věřitel výslovně nepožádá. Tyto lhůty, nazývané také „lhůty ve prospěch“, jsou dále mimo jiné náplní kapitoly 3. o významu splatnosti.

Další právní skutečností určující splatnost je právní předpis. Právním předpisem je stanovena doba dospělosti pohledávky přímo, anebo podpůrně pro případ, že si dobu splnění výslovně nesjednali účastníci. Takový právní předpis reprezentuje např. občanský zákoník ve svém ustanovení o nájemní smlouvě § 671 odst. 2, které stanoví: „*Není-li dohodnuto nebo zvláštními předpisy stanoveno jinak, platí se nájemné ze zemědělských nebo lesních pozemků půlročně pozadu 1. dubna a 1. října, při ostatních nájmech měsíčně pozadu.*“ Jako příklad lze dále také uvést ustanovení o kupní smlouvě § 591 obč. zák., a to konkrétně jeho větu první, jež určuje povinnost účastníkům takovéto smlouvy plnit *bez zbytečného odkladu, není-li dohodnuto jinak, ani není-li to obvyklé.*

Doba splnění může být určena také v rozhodnutí soudu, jestliže si strany výslovně neurčily splatnost v dohodě, nebo neurčuje-li dobu splnění právní předpis. Obvyklé případy, v nichž soud svým rozhodnutím určuje splatnost, se vyskytují na základě návrhu věřitele o určení splatnosti soudem v případě smluvního určení doby splnění, která byla ponechána výhradně na vůli dlužníka podle ustanovení § 564 obč. zák. Při tomto ujednání způsobu určení splatnosti (nikoli tedy výslovného určení splatnosti časovým údajem) – aby dlužník závazek splnil až bude chtít nebo moci – se věřitel může kdykoli obrátit na soud žalobou o určení splatnosti a požadovat tak v souladu s dobrými mravy určení konkrétní doby splnění. Rozhodnutí soudu, jímž se stanoví doba splnění, tu však nezakládá exekuční titul k vymáhání pohledávky, jelikož soud dlužníku neukládá povinnost splnit, nýbrž pouze určuje dobu splnění, která byla až doposud mezi účastníky nejistá. Tedy: „*Závazek již existuje a soud toliko svým rozhodnutím určuje nejistou dobu splnění.*“¹¹ Soud tak ve svém rozhodnutí nahrazuje projev vůle účastníka závazkového právního vztahu, jímž je v tomto případě dlužník, který ztrácí výhodu určit dobu plnění zásadně podle svého svobodného rozhodnutí odvislého od jeho vůle. Dlužník se dostane do prodlení teprve tehdy, jestliže uplyne doba splnění stanovená soudem, přičemž jde o dobu hmotněprávní, nikoli procesní. Soud může také rozhodnout o době splnění, která je mezi stranami sporná a odstranit tak rozlišná tvrzení účastníků; prodlení dlužníka zde nastává také od doby splnění určené v soudním rozhodnutí, ovšem toto rozhodnutí, jímž soud vyhověl žalobě, v tomto případě zakládá exekuční titul k vydobytí pohledávky. Soudním rozhodnutím je splatnost určena také v případech, v nichž soud svým rozhodnutím zakládá závazek, jenž předtím neexistoval a zároveň stanoví lhůtu k jeho splnění. Takovým je v praxi nejčastěji rozhodnutí ukládající nahradit náklady soudního řízení. Lhůta stanovená v soudním rozhodnutí je v tomto případě procesní a jde tedy o výjimku z klasických lhůt paričních, jelikož je také zároveň hmotněprávní dobou splatnosti se všemi důsledky, dlužník se po jejím uplynutí dostává do prodlení. V této souvislosti je tedy nutno odlišovat lhůtu pariční, již je procesní lhůta uložená dlužníku rozsudkem ke splnění a jejíž význam tkví především ve vykonatelnosti rozhodnutí, přičemž je tudíž irelevantní z hlediska dlužníkovy prodlení, od lhůty materiálně právní – tedy hmotněprávní doby

¹¹ KNAPP, V. *Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955. S. 114.

splnění, jež je určena právním poměrem, o němž soud rozhoduje, a jejímž uplynutím dochází ke vzniku dlužníkovy prodlení.

Dalšími skutečnostmi, jež jsou určujícími pro dobu splnění, je také výzva věřitele dlužníku, kterou je splatnost vyvolána při předem nedohodnuté či právním předpisem ani soudním rozhodnutím neurčené době splnění, a dále již zmíněné smluvní určení splatnosti, které je ponecháno zásadně na vůli dlužníka. Pro jejich významnou soudní praxi, historickou nejednoznačnost a v současnosti nemalou relevanci na poli závazkových právních vztahů je však těmito dvěma problematikám v této práci ponechán samostatný prostor.

2.2 Splatnost ponechaná na vůli dlužníka

V platném občanském zákoníku upravuje problematiku splatnosti ponechané na vůli dlužníka ustanovení § 564 obč. zák.: „*Je-li doba plnění ponechána na vůli dlužníka, určí ji na návrh věřitele soud podle okolností případu tak, aby to bylo v souladu s dobrými mravy.*“ Značný význam této oblasti pro současnost má svůj původ již v občanském zákoníku č. 40/1964 Sb. ve znění zákona č. 131/1982 Sb., jehož ustanovení § 79 upravující splatnost ponechanou na vůli dlužníka ve smyslu totožném jako platný občanský zákoník se stalo předmětem sporu právních názorů spočívajících ve skutečnostech níže nastíněných při jeho výkladu autory odborné literatury¹² a především při interpretaci a aplikaci ustanovení tehdejšími justičními orgány. Proto zde zastává významnou roli judikatura Nejvyššího soudu, jež stanoví východisko pro sjednocení rozdílných mínění. Názorové konflikty pramení především ze záměny rozdílných skutkových podstat ustanovení § 563 a § 564 obč. zák., v důsledku čehož dochází k nesprávnému právnímu posouzení jednotlivých případů. Ustanovení § 563 obč. zák. upravující splatnost vyvolanou výzvou věřitele, již zevrubně zpracovává následující kapitola, se tak ve svých rysech výrazně liší od ustanovení § 564 obč. zák., jež je náplní tohoto oddílu, přičemž k jejich vzájemnému porovnání dospívám systematicky v závěru kapitoly následující.

Je-li doba plnění ponechána na vůli dlužníka, rozumí se tímto vždy splatnost předem výslovně určená dohodou stran. Na rozdíl od splatnosti vyvolané výzvou věřitele nejde tedy o případ, kdy doba plnění není žádným způsobem určena. Jedná se o

¹² IBL, V. Ještě k problematice doby splnění v závazkových právních vztazích (§ 78 až 79). *Socialistická zákonnost*, 1984, č. 8.

dobu plnění stanovenou ve prospěch dlužníka, tedy splnitelnost, kdy je dlužník oprávněn plnit dříve, než nastane splatnost jeho závazku, avšak věřitel není oprávněn předčasné plnění požadovat, nýbrž má naopak povinnost dlužníkovu dřívější plnění přijmout a nemůže jej tak odmítnout pro předčasnost. V tomto smyslu hovoří i judikatura Nejvyššího soudu: „*Bylo-li dohodnuto, že dlužník zaplatí, až bude chtít nebo moci (byla-li tedy doba splnění ponechána na vůli dlužníka), je věřitel povinen přijmout plnění, jakmile je mu dlužníkem nabídnuto, nemůže však sám – a to ani tím, že by požádal dlužníka o splnění dluhu – dobu splnění určit; může toliko navrhnout, aby ji určil soud.*“¹³

Při takto stanovené splatnosti se věřitel dobrovolně zbavuje jedné z významných výhod svého postavení a přenechává tak na dlužníku, ať si sám určí, kdy svůj dluh splní, přičemž je určení doby plnění, které je ponecháno na vůli dlužníka, uplatňováno typicky v případech, v nichž dlužník splní, jednoduše řečeno, „až se mu bude chtít“ – tedy v momentě, kdy bude k plnění ochoten, nebo kdy bude vzhledem k okolnostem schopný plnit. Zkrátka, jak praví výše uvedená judikatura, dlužník splní, „až bude chtít nebo moci“.

Z uvedeného rozhodnutí Nejvyššího soudu, podle kterého věřitel „nemůže sám – a to ani tím, že by požádal dlužníka o splnění dluhu – dobu splnění určit“ také vyplývá, že případná výzva věřitele dlužníku k plnění je bez právních účinků. Je tak kladen důraz na nezaměnitelnost doby plnění ponechané na vůli dlužníka dle § 564 obč. zák. za splatnost nikým a ničím neurčenou podle § 563 obč. zák., kterou stanoví až věřitel požádáním dlužníka o splnění, na rozdíl od splatnosti předem určené v dohodě stran na základě dlužníkových schopností a možností.

Věřitel tedy není oprávněn vyzvat dlužníka k plnění přímo, avšak zákon věřiteli poskytuje právní prostředek umožňující dosažení stejného účelu: Tímto je žaloba na určení splatnosti soudem. Je tedy pouze na věřiteli, využije-li svého oprávnění; do doby, než tak učiní, však dlužník není povinen plnit – plnění za těchto okolností je tak pouze dlužníkovým právem, nikoli povinností. V případě věřitelovy žaloby na určení splatnosti soudem se ovšem nejedná o určovací žalobu dle § 80 písm. c) o. s. ř. Znamená to tedy, že pro soud je relevantní pouze určení doby plnění, přičemž jediným podnětem k jeho rozhodování je pouze existující dohoda stran se zřetelným ujednáním,

¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 31. 3. 1969, sp. zn. 2 Cz 11/69.

které projevuje vůli účastníků ponechat určení doby splnění na vůli dlužníka, jakožto předpoklad pro úspěšné vyhovění žalobě soudem. Soud ve svém rozhodnutí pouze určí splatnost věřitelovy pohledávky a dále již na rozdíl od ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř. blíže nezkontroluje, zda tu právní vztah nebo právo je či není, nezkontroluje ani platnost vzniku závazkového právního vztahu, rozsah jeho trvání či jeho celkovou existenci: „*V rozhodnutí se soud omezí na určení splatnosti, aniž by dlužníkovi uložil povinnost dluh splnit. Předpokladem je zjištění, že závazek byl sjednán tak, že dobu plnění určuje dlužník. Toto zjištění je předpokladem úspěšnosti žaloby podle § 564.*“¹⁴ Při žalobě na určení splatnosti dluhu se soud nezabývá ani prokazováním naléhavého právního zájmu, pro jehož nedostatek tudíž nemůže být žaloba zamítnuta. Soud pouze určí dobu splnění, a to „*v závislosti na konkrétních okolnostech, za kterých účastníci uzavřeli dohodu, přihlédne k možnostem dlužníka, jeho platební schopnosti i k naléhavosti potřeby věřitele a věc posoudí z hlediska souladu s dobrými mravy.*“¹⁵ Takto se vyjádřil Nejvyšší soud: „*Žaloba o určení doby splnění ve smyslu § 79 o. z. není žalobou o určení, zda tu je či není právní vztah nebo právo ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř.; to znamená mj., že nemůže být zamítnuta pro nedostatek právního zájmu na tomto určení.*“¹⁶

Jestliže dlužník svůj závazek ještě nesplnil a věřitel zatím neuplatnil návrhem u soudu své právo na určení splatnosti, je v rozporu se zákonem, aby věřitel žaloval dlužníka přímo na plnění. Tento postup není přípustný z důvodu nesplatné pohledávky, jež ve svém důsledku není ani soudně uplatnitelným nárokem; při takovéto žalobě na plnění by tudíž nepochybně došlo k jejímu zamítnutí pro předčasnost. Z výše rozebraného vyplývá, že splatnost pohledávky je tak jedním ze základních předpokladů úspěšnosti žaloby na plnění.

Je-li tedy z uplatnění věřitelova oprávnění u soudu dle ustanovení § 564 obč. zák. vyloučena žaloba na určení i žaloba na plnění, docházím k poznatku, že se v případě žaloby na určení doby plnění soudem jedná o speciální žalobu¹⁷. Jejím

¹⁴ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník II. § 460 – 880. Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2008. S. 1498.

¹⁵ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník II. § 460 – 880. Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2008. S. 1498.

¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 1969, sp. zn. 2 Cz 11/69.

¹⁷ Petit žaloby na určení splatnosti soudem by zněl např.: „*Doba plnění povinnosti žalovaného dodat žalobci dvanáct kožených souprav dle smlouvy ze dne 10. 2. 2009, se určuje do 30 dnů od právní moci rozhodnutí.*“

předmětem je pouze žádost o určení splatnosti soudem, o čemž však již bylo pojednáno výše v souvislosti s nepřípustností určovací žaloby podle § 80 písm. c) o. s. ř. Předpokladem úspěšnosti žaloby na určení splatnosti soudem podle ustanovení § 564 obč. zák. je pak výlučně sjednání závazku tak, že dobu plnění určuje dlužník; to je nutno v žalobě vyjádřit jednoznačně a nepochybně, „*jinak by totiž všechny dohody, v nichž nebylo o splatnosti dluhu nic ujednáno, mohly být v rozporu s ustanovením § 78 o. z. vykládány tak, že doba splnění byla ponechána na vůli dlužníka*“¹⁸. Pokud by dohodu nešlo vyložit jako projev vůle účastníků o tom, že splatnost určí dlužník, pak, není-li jiné dohody o určení splatnosti, jde o případ splatnosti žádným způsobem neurčené dle § 563 obč. zák.

Účelem věřitelova zákonného oprávnění podat žalobu na určení splatnosti soudem je zásadně ochrana věřitele vůči laxnímu dlužníku; tedy nemá-li se dlužník k plnění a věřitel již nechce dále trpět dlužníkovu nečinnost v rámci smluveného závazku, může v souladu se zásadou právní jistoty podat žalobu na soud jakožto právní prostředek k domožení se určení splatnosti své pohledávky termínem stanoveným v soudním rozhodnutí, na základě něhož pak může svůj nárok při dospělé pohledávce vymáhat v dalším občanském soudním řízení – v řízení o splnění povinnosti dlužníka.

Rozhodnutí soudu vydané formou rozsudku v řízení o žalobě na určení splatnosti soudem je rozhodnutím konstitutivním, tedy s účinky *ex nunc*, přičemž platí, že soud vždy určí splatnost pouze do budoucna. V okamžiku právní moci rozhodnutí tedy takto nelze dlužníka dostat do prodlení. Při stanovování splatnosti soud rozhoduje o určitém termínu v závislosti na konkrétních okolnostech, za nichž byla účastníky závazkového právního vztahu dohoda uzavřena, dále také přihlédne k možnostem dlužníka, zejména k jeho platební schopnosti, a v neposlední řadě vezme zřetel i na naléhavost potřeby věřitele. Výsledná doba splnění takto soudem určená musí být podle výslovného zákonného ustanovení § 564 obč. zák. v souladu s dobrými mravy. Rozhodnutí o žalobě na určení splatnosti soudem však není exekučním titulem, není tedy podkladem pro výkon rozhodnutí; tímto je až rozhodnutí vydané v řízení o uložení povinnosti dlužníka splnit dluh, kdy je již určena jeho splatnost.

V otázce, od kterého okamžiku počíná plynout promlčecí doba, vyslovila judikatura Nejvyššího soudu právní názor, podle něhož nepočíná promlčecí doba u

¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30. 11. 1981, sp. zn. 3 Cz 99/81.

práva na plnění běžet, dokud není splatnost, jež je ponechána na vůli dlužníka, určena soudem: „Byla-li doba splnění dluhu ponechána na vůli dlužníka (§ 79 o. z.), nezačne promlčecí doba běžet, ledaže věřitel navrhl, aby dobu splnění určil soud, a rozhodnutím soudu byla určena lhůta splatnosti, takže dnem následujícím po jejím uplynutí začne běh promlčecí doby.“¹⁹ Nepočala-li promlčecí doba po dobu dlužníkova práva splnit svůj běh, nepodléhá tak promlčení ani právo věřitele podat žalobu na určení splatnosti soudem; věřitel tedy není omezen žádnou lhůtou ohledně svého práva obrátit se na soud: „Právo věřitele navrhnout, aby soud určil dobu splnění dluhu ve smyslu ustanovení § 79 o. z., nepodléhá promlčení.“²⁰ Nepromlčitelností věřitelova práva podat žalobu na určení doby splnění soudem se zabýval ve své judikatuře i Krajský soud v Praze: „Bylo-li ujednáno, že půjčka je ze strany věřitelů nevypověditelná, je na soudu, aby k návrhu věřitele rozhodl podle zásad slušnosti, v jakém čase má být dluh splněn. Toto právo na určení splatnosti samo o sobě nemůže podléhat promlčení.“²¹ Jedná se o judikát starší než zmíněné rozsudky Nejvyššího soudu, který se vztahuje k tehdejšímu ustanovení § 305 občanského zákoníku – zákona č. 141/1950 Sb., avšak obsahově se shoduje s pozdějšími ustanoveními § 79 obč. zák. a § 564 obč. zák. – zákona č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů. V případě tohoto závazkového právního vztahu byla ujednána nevypověditelnost půjčky ze strany věřitelů a současně, jak vyplývá z rozhodnutí, vyhrazení práva dlužníků půjčku vypovědět pololetně. Jde tak o případ ponechání doby splnění na vůli dlužníka, na něhož je třeba aplikovat ustanovení § 305 obč. zák. (tedy současný § 564 obč. zák.), přičemž „právě v takovém případě je na soudu, aby k návrhu věřitele rozhodl podle zásad slušnosti, v jakém čase má být dluh splněn“.²² V odůvodnění svého rozhodnutí se krajský soud vypořádává s otázkou (ne)promlčitelnosti věřitelova práva podat návrh na určení doby splnění soudem takto: „Toto právo na určení splatnosti samo o sobě nemůže podléhat promlčení, protože rubem promlčitelného práva je povinnost dlužníka plnit.“²³ Z čehož vyplývá, že pokud promlčitelnému právu odpovídá povinnost dlužníka plnit, je nepřípustné, aby došlo k promlčení věřitelova práva na určení splatnosti soudem, jelikož v případě dlužníka dle ustanovení § 305 obč. zák. (§ 564 obč. zák.) se jedná po dobu, po kterou věřitel

¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30. 11. 1981, sp. zn. 3 Cz 99/81.

²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 31. 8. 1983, sp. zn. 3 Cz 51/83.

²¹ Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 15. října 1957, sp. zn. 18 Co 589/57.

²² tamtéž

²³ tamtéž

nevyužil svého oprávnění podat žalobu soudu o určení doby splnění, nikoli o povinnost, nýbrž o jeho právo plnit. Na tomto místě se opět vracím k judikatuře Nejvyššího soudu, jež na podporu nepromlčitelnosti věřitelova práva na určení splatnosti soudem uvádí již bez doprovázející argumentace ve svém dalším judikátu vyjádření: „(...) *V občanském právu se v souladu s povahou upravovaných právních vztahů promlčují podle § 100 odst. 2 obč. zák. zásadně všechna majetková práva s výjimkou práva vlastnického. Avšak ani všechna majetková práva se podle občanského zákoníku nepromlčují. Z těchto jiných – svou povahou – nepromlčitelných práv by bylo možno příkladmo jmenovat právo věřitele na určení doby splnění, (...)*“²⁴ Je tomu tak i přes skutečnost, že takové věřitelovo právo není uvedeno mezi nepromlčitelnými majetkovými právy v ustanovení § 100 odst. 2 obč. zák. stanovícím promlčitelnost všech práv majetkových vyjma práva vlastnického; zdálo by se tedy, že se tak jedná o jakousi výjimku z obvyklé interpretace tohoto ustanovení. Ovšem ne tak docela: Dle názoru V. Ibla²⁵ se případě práva věřitele na určení splatnosti soudem jedná pouze o právo majetkové povahy, které je toliko prostředkem k uplatnění a následného vymáhání existujícího majetkového práva, a nedá se tedy pokládat za samostatné majetkové právo vyplývající přímo ze závazkového právního vztahu, jež podléhá promlčení ve smyslu ustanovení § 100 odst. 2 obč. zák. Lze přidat i argument, že majetkové právo účastníka právního vztahu je takové právo, jemuž odpovídá majetková povinnost druhého účastníka; právu věřitele podat žalobu na určení splatnosti soudem zde však nekoresponduje majetková povinnost dlužníka. Navíc „právo podat žalobu“ samo o sobě promlčení nepodléhá (na rozdíl od majetkového práva uplatňovaného žalobou). Podle V. Ibla je tedy nutno rozlišovat mezi právem majetkovým a právem majetkové povahy, neboť „každé majetkové právo je současně právem majetkové povahy, avšak nikoliv každé právo majetkové povahy je právem majetkovým“²⁶. Jsem toho názoru, že byla-li by připuštěna možnost promlčení věřitelova práva, došlo by k popření smyslu a účelu ustanovení § 564 obč. zák., jímž je splnění dlužníka v momentě, „až bude chtít nebo moci“, čímž tak sám libovolně určí splatnost svého závazku podle svých možností a schopností. V případě, že by byl přijat názor o promlčitelnosti práva věřitele požádat soud o určení

²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2003, sp. zn. 33 Odo 630 / 2002.

²⁵ IBL, V. Ještě k problematice doby splnění v závazkových právních vztazích (§ 78 až 79). *Socialistická zákonost*, 1984, č. 8, s. 477.

²⁶ tamtéž, s. 477

doby splnění, stejně jako V. Ibl považují „za neúnosné, aby na základě této výhody, které se dlužníku od věřitele dostalo, mu byla přiznávána ještě výhoda další, spočívající v možnosti vznášet námitku promlčení práva věřitele podle § 79 obč. zák.“²⁷ V důsledku určitého časového omezení by byl věřitel nucen při dlužníkově pasivitě využít svého práva obrátit se na soud pro určení doby plnění, čímž by tak došlo k popření samotné podstaty záměru ustanovení – v případě, že by věřitel nechal výhodu určení splatnosti pohledávky na vůli dlužníka a sám by již z kterékoliv příčiny nevyužil svého oprávnění podat návrh soudu na určení doby plnění v souladu s dobrými mravy, promlčení věřitelova práva by vedlo k „nedůsledné ochraně věřitele a možnosti obohacení se dlužníka na jeho úkor“²⁸. S opačnými názorovými proudy zpochybňujícími nepromlčitelnost věřitelova práva požádat soud o určení splatnosti své pohledávky vznášejícími námitky, že by v případě neuplatnění věřitelova oprávnění mohlo dojít k prodlužování závazku dlužníka a v důsledku toho i k odkládání počátku běhu promlčecí doby „do nekonečna“, se vypořádávám argumentací prezentovanou již V. Iblem: „Zájmy dlužníka, který může plnit kdykoli, nejsou dotčeny, a současně je v zájmu samotného věřitele, aby jeho pohledávka nezůstala neuspokojena.“²⁹ Po výše uvedeném rozboru odůvodnění svého hlediska opřeného především o právní názory judikatury Nejvyššího soudu tak zbývá v souhrnu pouze doplnit, že počátek běhu promlčecí doby u práva na plnění nastává následujícím dnem po uplynutí lhůty splatnosti určené v soudním rozhodnutí, od něhož se počítá běh obecné promlčecí lhůty v délce tří let.

2.3 Splatnost vyvolaná výzvou věřitele

Právní úpravu takto určené splatnosti obsahuje ustanovení § 563 platného obč. zák., jež zní: „Není-li doba splnění dohodnuta, stanovena právním předpisem nebo určena v rozhodnutí, je dlužník povinen splnit dluh prvního dne poté, kdy byl o plnění věřitelem požádán.“ Pro následující text analyzující interpretační a aplikační problematiku tohoto ustanovení bude také nadále relevantní veskrze identické ustanovení § 78 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., a to ve znění zákona č. 131/1982 Sb. Zdánlivě jasné ustanovení zákona však s sebou přináší nemálo otázek, sporných

²⁷ IBL, V. Ještě k problematice doby splnění v závazkových právních vztazích (§ 78 až 79). *Socialistická zákonnost*, 1984, č. 8, s. 480.

²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 31. 8. 1983, sp. zn. 3 Cz 51/83.

²⁹ IBL, V. Ještě k problematice doby splnění v závazkových právních vztazích (§ 78 až 79). *Socialistická zákonnost*, 1984, č. 8, s. 480.

pohledů na věc a rozdílných názorů autorů právních publikací týkajících se jeho aplikace a interpretace v soudní praxi.

V kontrastu se splatností ponechané na vůli dlužníka, jakožto doby splnění předem určené v dohodě stran, je podle první části věty zákonného ustanovení splatnost vyvolaná výzvou věřitele případem, kdy doba plnění nebyla předem určena žádným způsobem – nikým ani ničím – ani dohodou účastníků obligačního vztahu, právním předpisem či rozhodnutím soudu. Takto předem nesjednaná lhůta splatnosti se vyskytuje typicky u pohledávek plynoucích z porušení práva zahrnující pohledávky na náhradu škody nebo pohledávky z bezdůvodného obohacení, u nichž prakticky není obvyklé vzhledem k povaze závazku dobu splnění stanovovat.

Z druhé části věty ustanovení § 563 obč. zák. pak vyplývá, že vznikne-li tento časově neomezený závazkový právní vztah, vyvolá splatnost věřitel prostřednictvím výzvy k plnění; splatnost věřitelovy pohledávky poté nastává následující den po jejím doručení dlužníku, nestanoví-li v ní věřitel jinak. Ve výzvě neboli žádosti věřitele o dlužníkovu plnění, tedy může být splatnost určena jinou lhůtou než lhůtou jednodenní, kterou uvádí dispozitivní ustanovení občanského zákoníku; věřitel je tak oprávněn stanovit, že dlužník splní např. do týdne po vyzvání věřitele, přičemž před uplynutím takto určené lhůty se dlužník nedostane do prodlení.

Věřitelova výzva dlužníku k plnění není zákonem časově omezena; její časová hranice je dána pouze promlčecí dobou u práva na plnění, která podle nejpočetnější skupiny právnických autorit zastávajících toto tvrzení, soudní judikatury i podle mého názoru běží ode dne následujícího po dni, kdy vznikl dluh, tedy kdy věřitel své právo mohl uplatnit poprvé. Právě u problematiky počátku běhu promlčecí doby u práva na plnění při splatnosti vyvolané výzvou věřitele se v právní praxi při aplikaci ustanovení § 101 obč. zák. v návaznosti na ustanovení § 563 obč. zák. vyskytly tři podstatné, ovšem vzájemně razantně odlišné názorové proudy, jež spojovala jediná interpretační otázka: Kdy dochází k počátku běhu promlčecí doby? Nebo-li: Jak lze správně interpretovat a následně aplikovat ustanovení § 101 obč. zák., jež stanoví obecný počátek běhu obecné tříleté promlčecí doby ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé?

První skupina analyzující tuto problematiku zastává názor, že rozhodným pro počátek běhu promlčecí doby je dospělost práva, tedy splatnost, kterou pohledávka nabude následujícím dnem po výzvě věřitele. Zastánci tohoto tvrzení se při jeho

obhajobě opírají o nezbytnost *actio nata* jako nepostradatelného předpokladu pro výkon práva; promlčení práva na plnění tedy dle jejich mínění nemůže v případě časově neomezeného právního vztahu – stejně jako u právního vztahu sjednaného na dobu určitou, u něhož však nejsou nejmenší pochybnosti – počínat před tím, než se pohledávka stane splatnou. Mezi tyto názorové přívržence patří Ota Rais, který svým zlomovým článkem³⁰ zabývajícím se interpretací ustanovení § 78 tehdejšího obč. zák. rozpoutal horlivou debatu nad tímto tématem. Jako právní zástupce žalobce oponoval tehdejší judikatuře Nejvyššího soudu³¹, která se, prosazujíc možnost výzvy věřitele dlužníku neprodleně po vzniku pohledávky, dle jeho názoru přičila pravidlům socialistického soužití, ze současného hlediska tedy dobrým mravům.

Vůči tomuto názoru se však zvedla vlna protiargumentů: V první řadě se v případě běhu promlčecí doby ode dne následujícího po dni požádání dlužníka o plnění, tedy ode dne splatnosti pohledávky, zásadně jedná o popření účelu institutu promlčení; tímto účelem je především motivace věřitele ke včasnému vykonání svého subjektivního občanského práva, která v souladu s požadavkem právní jistoty při existenci příliš dlouho trvajících práv a povinností účastníků plynoucích z obligačních právních vztahů zabraňuje vzniku značné nejasnosti a předchází nemálo sporům, zejména plynoucích z dokazování po uplynutí delší doby. V důsledku popření účelu promlčení by tak dlužníkův závazek mohl být udržován do nekonečna, nevyzve-li ho věřitel k plnění. Takto brojí proti této tezi i Viktor Knapp, podle něhož sice splatnost nastává den poté, kdy byl dlužník o splnění požádán, a tudíž by se zdálo logické, „že *tu běh promlčecí doby nastává nazítří po dni, kdy byl dlužník o splnění požádán. Toto řešení však nelze považovat za správné a v praxi by vedlo k velmi nežádoucím důsledkům – věřitel by totiž tím, že o splnění nepožádá, mohl udržovat dlužníkův závazek do nekonečna.*“³² Ke Knappovu mínění se přidává i Dušan Vítěk s tím, že se nelze řídit subjektivním hlediskem věřitele, v jehož důsledku by počátek běhu promlčecí doby nastal druhý den po věřitelově výzvě, nýbrž objektivní možností výkonu práva; v opačném případě by „*věřitel mohl zcela libovolně a bez omezení odkládat, kdy požádá dlužníka o splnění, aniž by jeho právo bylo ohroženo*

³⁰ RAIS, O. Promlčení pohledávek, u nichž nebyla doba splatnosti určena. *Právnick*, 1967, č. 3.

³¹ Zejména uvádí rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. září 1966, sp. zn. Cz 101/66.

³² KNAPP, V. *Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955. S. 305.

promlčením“³³. V poslední řadě Raisovo stanovisko nesdílí ani judikatura Nejvyššího soudu: „Právní názor, podle něhož je běh promlčecí doby vázán na splatnost dluhu, jež nastává prvního dne po tom, kdy byl dlužník o splnění věřitelem požádán, by znamenal nepřípustné posunutí počátku běhu promlčecí doby (ve zřejmém rozporu s účelem institutu promlčení) prakticky na neomezenou dobu.“³⁴ Výše zmíněné názory jsou podle mého dostačující k zavržení Raisovy argumentace reprezentující první názorovou skupinu; splatnost tedy nelze u časově neomezeného právního vztahu považovat za rozhodný mezník, od něhož počíná promlčecí doba u práva na plnění svůj běh.

S odlišným, avšak originálním, leč veskrze nepraktickým řešením problematiky přišel ve své práci³⁵ Luboš Tichý. Dle jeho právního názoru máme v otázce počátku běhu promlčecí doby při splatnosti určené výzvou věřitele co do činění ne s jednou, ale přímo se dvěma tříletými promlčecími lhůtami: První se vztahuje k právu vyzvat dlužníka ke splnění, které jakožto nesporné právo majetkové podléhá promlčení. Promlčecí doba zde počíná následujícím dnem po vzniku dluhu; v opačném případě (tudíž počala-li by jediná promlčecí doba běžet až ode dne splatnosti) Tichý zastává názor stejně jako Raisovi odpůrci, tedy že by věřitel mohl dlužníkům závazek udržovat až do nekonečna, čímž by tak došlo k popření účelu institutu promlčení. Druhá promlčecí doba podle Tichého souvisí s právem věřitele na plnění od dlužníka, na které vznikne nárok uskutečněním práva vyzvat. V tomto případě počíná tato další promlčecí doba běžet dnem následujícím poté, kdy byl dlužník o splnění věřitelem požádán – neboli kdy věřitel realizoval své subjektivní právo vyzvat dlužníka k plnění. Součtem obou promlčecích lhůt tak docházíme celkově až k šesti rokům, po něž nejdéle může promlčecí doba běžet. Tichý tedy rozděluje pro účely promlčení věřitelova práva do dvou skupin – „právo na vyzvání“ a „právo na plnění“. Na obhajobu svého názoru uvádí především skutečnost, že tímto nemůže dojít k promlčení pohledávky, která ještě není dospělá; promlčí-li se věřitelovo právo na vyzvání v důsledku neuplatnění svého subjektivního práva v obecné tříleté promlčecí době, nedojde tak již k promlčení práva následujícího – práva na plnění – a tudíž ani k promlčení pohledávky nesplatné, jelikož nárok na plnění věřiteli ani nevznikl. Při svém tvrzení vychází také ze základního

³³ VÍTEK, D. K úvaze Oty Raise o promlčení pohledávek, u nichž nebyla doba splatnosti určena. *Právník*, 1967, č. 9, s. 879.

³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30. 11. 1981, sp. zn. 3 Cz 99/81.

³⁵ TICHÝ, L. K problematice pohledávek, u nichž doba splatnosti není určena. *Bulletin Advokacie*, 1983, červenec – září.

principu obligačních právních vztahů, a to ze zásady rovnosti účastníků: „Bylo by v rozporu s rovností stran, jestliže by pak právo věřitele požádat dlužníka o plnění nepodléhalo promlčení.“³⁶ Svým netypickým návrhem řešení otázky počátku běhu promlčecí doby v rámci splatnosti určené výzvou věřitele rozpoutal Tichý lavinu vesměs nesouhlasných reakcí. Ty se promítly především do řešení daného problému zastánci třetí, tedy poslední výrazné skupiny odlišující svá stanoviska od předchozích dvou názorových proudů. Tento poslední názor zastávaný většinou autorů právní literatury, mojí osobou a především i soudní judikaturou, jak je uvedeno níže, navrhuje pro otázku počátku běhu promlčecí doby při časově neurčeném právním vztahu jak relevanci Raisovy prosazované splatnosti – tedy den po dni, kdy byl dlužník o splnění věřitelem skutečně požádán, tak se neztotožňuje i s Tichého rozdělením práva do dvou kategorií a z toho plynoucích dvou po sobě následujících běhů promlčecích lhůt. Avšak podstatným je zde okamžik, kdy věřitel dlužníka mohl poprvé požádat, který tak nastává již druhý den po vzniku pohledávky. Tímto momentem počíná běžet pouze jedna tříletá promlčecí doba práva na plnění. Rozdělení věřitelova práva na právo vyzvat dlužníka k plnění a právo na plnění tak postrádá význam, jelikož se tato práva vzájemně kryjí a jejich vzájemná separace by tak byla bezpředmětná. Ke stoupencům tohoto tvrzení se hlásí Jaroslav Radimský, glosátor publikovaného článku Tichého. Ve svém komentáři³⁷ ke zmíněnému článku zdůrazňuje Radimský pochybnost rozdělení věřitelových práv na právo na požádání o plnění a právo na plnění, jelikož jde o na sebe navazující práva a povinnosti účastníků z obligačního právního vztahu, která se nerozdělují; s právem na požádání se zároveň promlčuje i právo na plnění, a to od okamžiku, kdy věřitel poprvé mohl požádat o plnění dlužníka. Stejným směrem se ubírá i publikace Dušana Vítka: „Pro určení počátku doby promlčecí v těchto případech není tedy rozhodným, že dlužníku vznikne povinnost závazek splnit, až bude konkrétním úkonem věřitele o splnění požádán; rozhodnou je první možnost věřitele dlužníka o splnění požádat a tím i možnost své právo vykonat.“³⁸ Stejně tak ve své monografii usuzuje i Viktor Knapp: „Je správné vycházet z toho, že právo tu může být poprvé

³⁶ TICHÝ, L. K problematice pohledávek, u nichž doba splatnosti není určena. *Bulletin Advokacie*, 1983, červenec – září, s. 168.

³⁷ RADIMSKÝ, J. Glosa k článku dr. Luboše Tichého o § 78 obč. zákona. *Bulletin Advokacie*, 1983, červenec – září.

³⁸ VÍTEK, D. K úvaze Oty Raise o promlčení pohledávek, u nichž nebyla doba splatnosti určena. *Právník*, 1967, č. 9, s. 879.

vykonáno (tj. uplatněno) vzápětí, jakmile závazek vznikl. (...) Splatnost sice nastává teprve den poté, co byl dlužník o zaplacení požádán, ale uplatněno může být právo ihned. Proto dlužno soudit, že v těchto případech počíná běh promlčecí doby ihned, jakmile závazek vznikl.“³⁹ Zdánlivě souhlasným s argumentací Tichého se může jevit názor Vladimíra Ibla. Ten, stejně jako Tichý, ve své práci diferencuje právo na plnění, které navíc pojímá jako primární právo věřitele, a právo na požádání, jakožto právo vedlejší, akcesorické povahy, jež je svou povahou odvislé od hlavního věřitelova práva na plnění a jde tudíž o jakýsi prostředek k vymáhání práva hlavního, který tak současně vytváří podmínky pro realizaci vymahatelnosti nároku – tedy pro uskutečnění primárního práva věřitele. Ovšem společné s Tichého konstrukcí je pouze ono rozdělení práv; Ibl věřitelovo právo vyzvat a právo na plnění izoluje pouze co do teoretického pojetí, které se však na rozdíl od koncepce Tichého neodráží v praxi – obě práva jsou práva majetkové povahy, avšak sekundární právo, jímž je právo na požádání dlužníka o plnění, nepodléhá promlčení. Relevantním se tak stává pouze právo na plnění, které v sobě již zahrnuje „podřazené“ sekundární právo na požádání a jako jediné má tak význam pro počátek běhu promlčecí doby. Právo vyzvat tedy spadá v jedno s právem na plnění a tedy i Ibl se řadí k zastáncům třetí názorové skupiny, jež protestuje proti separování věřitelových práv s důsledkem běhu dvojité promlčecí doby. Ve své publikaci se zcela ztotožňuje s argumentací vyjádřené v judikatuře Nejvyššího soudu: „Prvá objektivní možnost výkonu práva je dána okamžikem, kdy věřitel nejdříve mohl o splnění požádat. V těchto případech je třeba považovat za den rozhodný pro počátek běhu promlčecí doby ten den, který následuje po vzniku právního vztahu sjednaného na neurčitou dobu. Proto jde-li o právo z časově neomezeného právního vztahu, je pro počátek promlčecí doby rozhodný den následující po dni, kdy došlo ke vzniku tohoto právního vztahu a nikoli den, kdy došlo ke splatnosti dluhu.“⁴⁰ Mínění poslední názorové skupiny zastává tedy konečně i Nejvyšší soud, který v důsledku své výše uvedené argumentace judikuje právní větou: „Nebyla-li doba splnění dluhu dohodnuta,

³⁹ KNAPP, V. *Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955. S. 305 - 306.

⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30. 11. 1981, sp. zn. 3 Cz 99/81. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 31. 8. 1983, sp. zn. 3 Cz 51/83. IBL, V. Ještě k problematice doby splnění v závazkových právních vztazích (§ 78 až 79). *Socialistická zákonnost*, 1984, č. 8, s. 474.

ani jinak stanovena (§ 78 o. z.), začíná promlčecí doba běžet dnem následujícím poté, kdy vznikl dluh.“⁴¹

Závěrem k této oblasti rozličných právních náhledů na věc lze tedy shrnout: Na rozdíl od časově omezeného právního vztahu se u právního vztahu na dobu neurčitou běh promlčecí doby u práva na plnění neváže na splatnost dluhu; rozhodnou je zde podle ustanovení § 101 obč. zák. první objektivní možnost vykonání práva, která je dána již okamžikem, kdy věřitel mohl nejdříve o splnění požádat. Tímto okamžikem je pak den následující po vzniku právního vztahu sjednaného na dobu neurčitou, od něhož počíná běh tříleté promlčecí doby práva na plnění.

Při splatnosti vyvolané výzvou věřitele nemusí dlužník s uskutečněním svého plnění čekat až na věřitelův pokyn, nýbrž je oprávněn plnit ještě před tím, než věřitel výzvu učiní. Využije-li dlužník tohoto práva, je věřitel povinen plnění přijmout, což je podporováno i literaturou: „*Dlužníková povinnost splnit nastává den po věřitelově výzvě, dlužníkové právo nastává ihned. Věřitelovo právo splnění požadovat nastává pak den po tom, co dlužníka ke splnění vyzval, jeho povinnost splnění přijmout nastává ihned.*“⁴² Viktor Knapp svůj uvedený výrok opírá o ustanovení § 306 tehdejšího občanského zákoníku, zákona č. 141/1950 Sb., které je významově shodné s dnešním § 563 platného obč. zák., jež interpretuje v tom smyslu, že tento tkví zásadně v udělení práva věřiteli požadovat splnění hned dalšího dne po výzvě a současně v ochraně dlužníka pomocí jednodenní lhůty pro splnění jeho povinnosti. Z výše uvedeného ustanovení tedy nevyplývá úmysl zbavit dlužníka práva předčasného plnění a může tak libovolně plnit kdykoli, přestože do té doby věřitelem vyzván nebyl. Ovšem tato teze nebyla vždy takto jednoznačná. Proti Knappovu pojetí se vehementně ohrazuje Luboš Tichý, podle něhož zákon nedává dlužníku právo plnit předem, přičemž své tvrzení obhájí logickým a gramatickým výkladem zákona: Své stanovisko odvozuje ze skutečnosti, že zákon neukládá věřiteli oproti dlužníku žádné povinnosti – věřitel disponuje pouze právy, a to právem určit povinnost dlužníka a právem určit ji bez časového omezení, a tedy v důsledku absence jakékoli zákonem stanovené povinnosti nemá ani povinnost přijmout předčasné plnění ještě před splatností pohledávky, přičemž doslova uvádí: „*Plnění dlužníka před žádostí věřitele je plněním předčasným, neboť*

⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30. 11. 1981, sp. zn. 3 Cz 99/81.

⁴² KNAPP, V. *Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955. S. 119.

*pohledávka se stává splatnou až teprve dojitím žádosti dlužníku.*⁴³ Z uvedeného tedy vyplývá, že „*povinnost přijmout požadované plnění od dlužníka vzniká věřiteli až po výkonu jeho práva v podobě žádosti o plnění. Nemá-li věřitel o plnění zájem, může je před tím, než mu tato povinnost vznikla, odmítnout*“.⁴⁴ Tichého pojetí nemožnosti dlužníka plnit před výzvou věřitele lze však aplikovat pouze na případy, kdy byla dohodnuta doba plnění ve prospěch věřitele jakožto *terminus ad quem*, tedy na takové případy, v nichž byla účastníky ve smlouvě výslovně sjednána splatnost jako termín, před jehož uplynutím není dlužník oprávněn splnit, přičemž věřitel není povinen předčasné plnění přijmout, jestliže o něj nepožádal, avšak je oprávněn požádat dlužníka o takovéto dřívější splnění již před uplynutím daného termínu. V tomto případě se tedy jedná o splatnost určenou předem v dohodě, na rozdíl od splatnosti předem žádným způsobem neurčené. Z tohoto hlediska je tedy zásadní rozlišovat dobu plnění ve prospěch věřitele předem smluvně dohodnutou od doby plnění předběžně žádným způsobem neurčené, vyvolané až výzvou věřitele.

Forma věřitelovy výzvy není zákonem stanovena, tudíž lze dlužníka k plnění vyzvat i ústně. Výzva tedy nemusí mít být písemná, i když je to v praxi obvyklé. Je tak dostačující, splňuje-li věřitelova žádost o splnění jako jednostranný úkon projevu věřitelovy vůle adresovaný dlužníkovi obsahovou náležitostí, a to věřitelův úmysl vyzvat dlužníka k plnění ve prospěch věřitele. Ustálená soudní praxe považuje za výzvu věřitele i doručený stejnopis žaloby na plnění dlužníku: „*Neodešla-li žádost dlužníkovi již dříve, třeba za kvalifikovanou žádost požadovat žalobu, ovšem dnem splatnosti pohledávky uplatněné v žalobě nebude den následující po podání žaloby k soudu, ale den po doručení této žaloby žalovanému.*“⁴⁵, přičemž tedy „*splatnost nastává první den po doručení žaloby dlužníkovi (nikoliv dnem následujícím po podání žaloby u soudu)*“⁴⁶. Je však třeba odlišovat žalobu na plnění při výzvě věřitele dlužníkovi, prostřednictvím které tak věřitel vyvolá splatnost, od žaloby na určení splatnosti soudem v případě doby splnění ponechané na vůli dlužníka, o níž pojednává předchozí kapitola. Žaloba věřitele na plnění nabývá doručením jejího stejnopisu dlužníkovi

⁴³ TICHÝ, L. K problematice pohledávek, u nichž doba splatnosti není určena. *Bulletin Advokacie*, 1983, červenec – září, s. 158.

⁴⁴ tamtéž, s. 158.

⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 25. 11. 1976, sp. zn. Pls 2/76.

⁴⁶ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník II. § 460 – 880. Komentář. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2008. S. 1495.

účinky výzvy k plnění a pohledávka se v důsledku toho stává splatnou. Ani tato dnes již samozřejmost však v historii nebyla nepochybná a byly vůči ní namítány výhrady. Ty pramenily především ze skutečnosti, že žaloba jakožto procesní úkon nemůže být ekvivalentní hmotněprávní výzvě věřitele. Byl to opět L. Tichý, který prosazoval dvojstupňovost výkonu práva věřitele – tedy dle jeho názoru vynucení plnění předpokládá dva úkony: Učinění žádosti o plnění směrem ke dlužníku a podání žaloby na plnění dlužníka k soudu, přičemž tento argument hájí rozdílností adresátů obou prostředků – dlužník vs. soud, i obsahu – v případě žádosti je obsahem povinnost splnit závazek, a to následující den po výzvě věřitele, na rozdíl od žaloby, která v sobě zahrnuje žádost, aby soud uložil dlužníku povinnost splnit, a to po právní moci rozhodnutí. Podle Tichého tedy nelze žádost a žalobu považovat za rovnocenné, každá plní jinou funkci a je proto nutné tyto prostředky k uplatnění věřitelova práva realizovat dvoufázově. V důsledku toho Tichý odporuje tomu, že by se dluh následujícím dnem po doručení žaloby stal splatným; podle něj tedy následky žádosti věřitele v případě doručené žaloby dlužníku nenastávají, jelikož se věřitel „žalobou domáhá plnění dluhu ještě nesplatného, nedospělého. (...) Pak žaloba, nenásleduje-li žádost, je předčasnou (*actio non nata*).“⁴⁷ S Tichého argumentací ohledně nesplatného dluhu se lze vypořádat pomocí právních názorů Knappových, kterými lze tento původní konflikt uzavřít: „Bude-li žádost o splnění provedena žalobou, není sice pohledávka v době podání žaloby dospělá, nýbrž se stane dospělou teprve po doručení žaloby dlužníkovi,“⁴⁸ což však není na překážku soudnímu projednání věci, protože pro rozsudek je dle § 154 odst. 1 o. s. ř. rozhodující stav v době jeho vyhlášení a nikoli stav v době podání žaloby.

Jak již bylo výše zmíněno, ustanovení § 563 obč. zák. bylo v právní praxi často zaměňováno s ustanovením § 564 obč. zák., přičemž při bližším obeznámení s těmito zákonnými ustanoveními se jedná o ustanovení vzájemně veskrze odlišná. Jejich difference spočívá především v naprosto nesourodých skutkových podstatách: V případě splatnosti vyvolané výzvou věřitele podle ustanovení § 563 obč. zák. doba plnění *nebyla* předem žádným způsobem určena, přičemž výzva věřitele vůči dlužníku k plnění *má* právní účinky – v důsledku ní nastává splatnost, na jejímž základě je dlužník

⁴⁷ TICHÝ, L. K problematice pohledávek, u nichž doba splatnosti není určena. *Bulletin Advokacie*, 1983, červenec – září, s. 164.

⁴⁸ KNAPP, V. *Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955. S. 118.

povinen plnit. Naproti tomu u splatnosti ponechané na vůli dlužníka dle § 564 obč. zák. splatnost *byla* předem určena již v dohodě účastníků (resp. byl smluvně dohodnut způsob jejího určení) a případná výzva věřitele vůči dlužníku zásadně *postrádá* právních účinků – splatnost v tomto případě může určit pouze soud ve svém rozhodnutí na základě věřitelovy žaloby na určení splatnosti soudem. Obě ustanovení se také výrazně liší v problematice určení možnosti věřitele vykonat právo poprvé, tedy v otázce, kdy věřitel poprvé může úspěšně vymáhat své právo na plnění a tudíž od kterého okamžiku počíná i běh obecné promlčecí doby dle § 101 obč. zák. Na základě argumentace uvedené v předchozích kapitolách je tomu tak při splatnosti vyvolané výzvou věřitele následujícím dnem po vzniku dluhu, tedy nikoli až splatností pohledávky, v kontrastu se splatností ponechané na vůli dlužníka, kdy věřitel může právo vykonat poprvé dnem následujícím po uplynutí splatnosti určené soudním rozhodnutím.

I přes svou významovou odchylnost obsahují obě ustanovení však i znaky společné, které tak v právní praxi způsobovaly nesprávnou, byť nemálo častou vzájemnou zaměnitelnost těchto ustanovení. Pokud se tedy jedná o prvky ustanovení splatnosti vyvolané výzvou věřitele shodné s ustanovením splatnosti ponechané na vůli dlužníka, v první řadě je tímto atributem dlužníková možnost předčasného plnění; dlužník je tedy oprávněn plnit ještě před výzvou věřitele či před určením splatnosti soudem, přičemž věřitel je povinen takovéto předčasné plnění přijmout. Druhým výrazným společným prvkem vyplývajícím jak z ustanovení § 563 obč. zák., tak i z § 564 obč. zák., je uplatnění věřitelova práva na plnění dvoufázově: V prvním případě tak věřitel učiní výzvou dlužníku k plnění, a poté, nesplní-li dlužník včas, vymáháním plnění u soudu; v případě druhém pak věřitel uplatní své právo žalobou na určení splatnosti soudem a následně žalobou na plnění již při splatné pohledávce. Věřitelova výzva dlužníku k plnění dle § 563 obč. zák. a vedle toho paralelně žaloba věřitele na určení splatnosti soudem vyplývající z § 564 obč. zák. jsou přitom právy akcesorické povahy, jejichž prostřednictvím se věřitel může domoci svého nároku; jsou tak prostředkem k vykonání a vymáhání práva primárního – práva na plnění od dlužníka.

2.4 Splatnost ponechaná na vůli věřitele

Ačkoli splatnost ponechaná na vůli věřitele není v občanském zákoníku (na rozdíl od doby splnění ponechané na vůli dlužníka) přímo zmíněna a stejně tak se k tomuto tématu doposud nevyjádřila ani judikatura Nejvyššího soudu, i určení tohoto způsobu splatnosti – ponechané na vůli věřitele, se může v praxi vyskytnout, čemuž nasvědčuje i podkapitola článku L. Tichého zabývající se touto problematikou⁴⁹ a dále také zmínka v díle V. Knappa⁵⁰.

Splatnost, která je výslovně ponechána na vůli věřitele, nelze však zaměňovat se splatností vyvolanou výzvou věřitele, o níž pojednává předešlá kapitola a nelze tedy na tento případ aplikovat ustanovení § 563 obč. zák.; nejpodstatnější odlišností od tohoto ustanovení je skutečnost, že u splatnosti ponechané na vůli věřitele je doba splnění ve smlouvě určena, resp. je smluvně sjednán způsob určení splatnosti, na rozdíl od splatnosti žádným způsobem neurčené, kterou vyvolá až věřitel svou výzvou směrem ke dlužníku. Jde tedy o případy, kdy splatnost dle smlouvy určuje věřitel – a to třeba i výzvou dlužníku k plnění.

Doba splnění je zde stanovena ve prospěch věřitele, z čehož vyplývá, že je dlužník povinen plnit na požádání věřitele, který tak učiní na základě své vůle – tedy „až bude chtít“, není však oprávněn plnit dříve – před splatností určenou věřitelem. Tento názor zastává i Viktor Knapp, který se v případě splatnosti vyvolané výzvou věřitele dle ustanovení § 563 obč. zák. (tehdejšího § 306 obč. zák.) jednoznačně přiklání k možnosti splnění dlužníka ještě před věřitelovým vyzváním, avšak o stejné možnosti předčasného splnění v případě splatnosti výslovně ponechané na vůli věřitele vyjadřuje své pochybnosti. Ve svém díle k posledně zmíněnému uvádí: „*Tu má totiž na rozdíl od případu § 306 o. z. dlužník přímo povinnost vyčkat se splněním, až na vyzvání věřitele a předčasně by mohl splnit jen tam, kde zákon předčasné plnění dovoluje. Jinak věřitel patrně před vyzváním dlužníka splnění přijmout nemusí.*“⁵¹

Jestliže však předčasné plnění dlužníka není možné, mělo by mu být umožněno, obdobně jako je tomu v ustanovení § 564 obč. zák. v případě věřitelova práva podat žalobu na určení doby splnění soudem, disponovat prostředky k vynucení určení

⁴⁹ TICHÝ, L. K problematice pohledávek, u nichž doba splatnosti není určena. *Bulletin Advokacie*, 1983, červenec – září, s. 160.

⁵⁰ KNAPP, V. *Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955. S. 119.

⁵¹ tamtéž, s. 119.

splatnosti věřitelem, jelikož dlužník má nejen povinnost, ale i právo plnit a věřitel má zároveň dle smlouvy povinnost splatnost určit. Stejně tak míní i Knapp, který usuzuje, že „bylo by snad možno připustit dlužníkovu žádost o určení doby podle obdoby ustanovení § 305 o. z.“⁵², tedy dle současného ustanovení § 563 obč. zák. Tímto prostředkem k odstranění nečinnosti věřitele je žaloba dlužníka na uložení prohlášení vůle věřitele dle § 161 odst. 3 o. s. ř., kterou se dlužník dovolává věřitelovy povinnosti určit splatnost. Odlišnost od ustanovení § 564 obč. zák. spočívá v tom, že soud zde neurčí splatnost, ale pouze uloží věřiteli prohlásit vůli o splatnosti.⁵³ S tímto však není v souladu názor L. Tichého, podle něhož se v případě splatnosti výslovně ponechané na vůli věřitele jedná v opačném poměru o konstrukci paralelní k ustanovení § 79 obč. zák. (§ 564 obč. zák.) a tomuto podle něho odpovídá i možnost dlužníka domáhat se stanovení splatnosti pohledávky u soudu – žalobou na určení doby splnění soudem – tedy stejně jako věřitel v ustanovení § 79 obč. zák. (§ 564 obč. zák.), kterou by měl pak soud „posoudit per analogiam § 79 a stanovit dobu splatnosti podle okolností případu s přihlédnutím k pravidlům socialistického soužití.“⁵⁴

Proti věřitelově nečinnosti s určením doby splnění je dlužník vedle možnosti podat žalobu na uložení prohlášení vůle chráněn i institutem promlčení, přičemž obecná promlčecí doba počíná běžet stejně jako v případě ustanovení § 563 obč. zák. – od první možnosti, kdy věřitel mohl své právo uplatnit poprvé, tedy následující den po vzniku práva na plnění; nikoli až ode dne splatnosti.

⁵² KNAPP, V. *Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955. S. 119

⁵³ Výrok rozhodnutí soudu, kterým soud ukládá věřiteli prohlášení vůle, může znít např.: Věřiteli se ukládá toto prohlášení vůle: „Doba splnění ... se určuje do ...“

⁵⁴ TICHÝ, L. K problematice pohledávek, u nichž doba splatnosti není určena. *Bulletin Advokacie*, 1983, červenec – září, s. 160.

3. Význam splatnosti

Splatnost pohledávky je významná i pro nemálo dalších hledisek závazkového práva, jimiž je především níže uvedená doba plnění, *actio nata* – tedy hledisko úspěšné uplatnitelnosti nároku u soudu, ale i hledisko počátku běhu promlčecí doby se splatností úzce související, prodlení dlužníka, nebo je důležitá i z hledisek dalších, z nichž lze uvést například rozlišení plnění dílčího, částečného či opěťujícího se, dále započtení plnění, nebo také započtení pohledávek.

3.1 Doba plnění

Splatnost pohledávky je určena dobou plnění, jejímž uplynutím se stává pohledávka splatnou, tedy dospělou, což znamená, že je dlužník povinen poskytnout věřiteli plnění, jež je po něm věřitel oprávněn požadovat. Po uplynutí doby plnění je tedy situace ohledně dlužnickovy povinnosti a věřitelova práva zřejmá, jiná je však situace v případě, kdy doba splnění ještě nezačala běžet – tedy v případě předčasného plnění. U předčasného plnění je třeba se vypořádat s otázkou zahrnující povinnost předčasně splnit a právo plnění předčasně požadovat. Takovou úpravu občanský zákoník výslovně neobsahuje, proto je pro tyto účely možné vycházet z ustanovení obchodního zákoníku, přičemž lze v občanskoprávních vztazích úpravu předčasného plnění – aneb dobu plnění ve prospěch – sjednat obdobně. V literatuře se tato doba plnění ve prospěch některého z účastníků objevuje i pod pojmem *terminus ad quem*.⁵⁵ Ustanovení § 342 odst. 1 obch. zák. stanoví: „Nevyplývá-li ze smlouvy nebo z ustanovení tohoto zákona něco jiného, je rozhodující úmysl stran projevený při uzavření smlouvy nebo povaha plnění pro určení, zda doba plnění je stanovena ve prospěch obou stran, nebo jen ve prospěch jedné z nich.“ Je-li tedy sjednána doba plnění v něčí prospěch, dostáváme tím konkrétní odpověď na otázku, zdali je dlužník oprávněn či povinen plnit ještě předtím, než se pohledávka stane splatnou, a na druhé straně je-li věřitel oprávněn předčasné plnění požadovat či povinen předčasné plnění přijmout. Ve smlouvě lze tedy sjednat tři takovéto případy:

Plnění ve prospěch dlužníka, kdy je dlužník oprávněn, nikoli tedy povinen, plnit předčasně, avšak věřitel není oprávněn požadovat předčasné plnění, nýbrž má naopak povinnost dlužníkovo dřívější, tedy předčasné, plnění přijmout.

⁵⁵ KNAPP, V. *Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955. S. 115 – 116.

Dále plnění ve prospěch věřitele, kdy je věřitel oprávněn požadovat po dlužníku plnění předčasné, přičemž není povinen přijmout dlužníkovu předčasné plnění, jestliže o ně nepožádal, a kdy je tak dlužník povinen plnit na požádání věřitele, nikoli oprávněn plnit sám před uplynutím doby plnění.

V poslední řadě i plnění ve prospěch obou, kdy dlužník není oprávněn plnit předčasně a zároveň věřitel není oprávněn po dlužníku předčasné plnění požadovat. Předčasné plnění dlužníka či věřitelova žádost o plnění ještě před nastalou splatností by tedy v tomto případě byly zcela bez právních účinků; věřitel se dočká dlužníkovu plnění v důsledku nepřípustné předčasnosti nejdříve až v okamžiku, kdy začne běžet doba plnění.

3.2 Actio nata

Actio nata, neboli v doslovném překladu „zrozená žaloba“, je latinský výraz, jež úzce souvisí s počátkem běhu promlčecí doby. Je-li *actio nata*, pohledávka se stane splatnou, dospělou, tedy nárokem, jehož lze s úspěchem vymáhat u soudu, nedošlo-li ze strany dlužníka k dobrovolnému splnění – tudíž se stává i soudně vynutitelnou. V momentě, kdy je *actio nata*, vzniká věřiteli příležitost poprvé své právo úspěšně uplatnit u soudu. Zároveň také ode dne, kdy toto právo mohlo být uplatněno poprvé, tedy dnem, kdy mohla být poprvé s úspěchem podána žaloba na soud, počíná běžet počátek obecné promlčecí doby.

3.3 Počátek běhu promlčecí doby

Důležitost splatnosti pro počátek běhu obecné promlčecí doby je již vyjádřena v kapitole 2.2 při pojednání o splatnosti ponechané na vůli dlužníka a především v kapitole 2.3 v rámci splatnosti vyvolané výzvou věřitele.

V občanském zákoníku je počátek běhu obecné promlčecí doby upraven ustanovením § 101: „*Pokud není v dalších ustanoveních uvedeno jinak, je promlčecí doba tříletá a běží ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé.*“ Poprvé může být pohledávka uplatněna u soudu dnem, kdy se stala dospělou. Od tohoto dne, není-li zákonem stanoveno či účastníky dohodnuto jinak, tedy počíná běh promlčecí doby. To však platí pouze v případě, je-li doba splnění určena, příp. je-li smluven způsob jejího určení – tedy i v případě splatnosti ponechané na vůli dlužníka podle § 564 obč. zák.,

kdy počátek běhu promlčecí doby nastává dnem následujícím po uplynutí lhůty splatnosti určené v soudním rozhodnutí. K tomu se vyslovil Nejvyšší soud: „*Byla-li doba splnění dluhu ponechána na vůli dlužníka, nezačne promlčecí doba běžet, ledaže věřitel navrhl, aby dobu splnění určil soud, a rozhodnutím soudu byla určena lhůta splatnosti, takže dnem následujícím po jejím uplynutí začne běh promlčecí doby.*“⁵⁶ Jak je blíže rozebíráno v kapitole 2.2, věřitelovo právo podat žalobu na určení splatnosti soudem v rámci doby splnění ponechané na vůli dlužníka však promlčení nepodléhá, přičemž tento právní názor je podporován i judikaturou Nejvyššího soudu: „*Právo věřitele navrhnout, aby soud určil dobu splnění dluhu ve smyslu ustanovení § 79 o. z., nepodléhá promlčení.*“⁵⁷

Odlišná je situace v případě splatnosti vyvolané výzvou věřitele dle ustanovení § 563 obč. zák., jež nebyla předem žádným způsobem určena. I přes mnohé právní dohady, jež jsou podrobně vylíčeny v kapitole 2.3, je dle mého názoru pod tíhou pádných argumentů právnických autorit a především soudní judikatury nutno souhlasit s počátkem promlčecí doby, jež při splatnosti pohledávky vyvolané výzvou věřitele běží ode dne následujícího po dni, kdy věřitel mohl právo uplatnit poprvé, tedy od následujícího dne po vzniku dluhu. Nejvyšší soud se ve svém rozsudku vyjádřil takto: „*Nebyla-li doba splnění dluhu dohodnuta ani jinak stanovena, začíná promlčecí doba běžet dnem následujícím poté, kdy vznikl dluh.*“⁵⁸

3.4 Prodlení dlužníka

Význam splatnosti se značným způsobem promítá i do institutu *mora debitoris*, který nastává podle § 517 obč. zák. marným uplynutím doby plnění, tedy uplynutím doby splatnosti, nesplnil-li dlužník svůj závazek řádně a včas. Důsledky prodlení s plněním dopadají na dlužníka v prodlení s dluhy jak peněžitými, tak i se závazky nepeněžitými. Odpovědnost z prodlení dlužníka má objektivní charakter, nezáleží zde tedy na zavinění; to je relevantní pouze z hlediska povinnosti k náhradě škody, která byla věřiteli způsobena prodlením. Věřitel tudíž nemusí prokazovat zaviněné porušení povinnosti ze strany dlužníka ani vznik škody, pozice věřitele je tak oproti nároku na náhradu škody zvýhodněna.

⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30. 11. 1981, sp. zn. 3 Cz 99/81.

⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 31. 8. 1983, sp. zn. 3 Cz 51/83.

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30. 11. 1981, sp. zn. 3 Cz 99/81.

V případě nastalého prodlení dlužníka přichází v úvahu věřitelovo jednostranné odstoupení od smlouvy, které však lze uskutečnit až po poskytnutí dodatečné lhůty, jejíž délku stanoví věřitel podle svého uvážení – avšak musí být vzhledem ke konkrétním okolnostem případu přiměřená. Jejím marným uplynutím dochází k odstoupení od smlouvy, přičemž na tuto skutečnost není třeba předem dlužníka upozornit – odstoupení tedy není vázáno na podmínku dalšího projevu vůle. Při tomto jednostranném právním úkonu dochází k zániku všech práv a povinností obou stran, smlouva se tak ruší od počátku. Jelikož právní důvod plnění dodatečně odpadl, dlužník může úspěšně uplatnit nárok na vrácení bezdůvodného obohacení podle ustanovení § 451 odst. 2 obč. zák. Samotný akt odstoupení od smlouvy však není nutný v případě fixní smlouvy.⁵⁹

Po uplynutí dodatečné přiměřené lhůty je tedy věřitel oprávněn od smlouvy odstoupit, anebo se může podle svého uvážení dál domáhat plnění; v takovémto případě, trvá-li věřitel i nadále na splnění dlužníkovy závazku a podal-li žalobu na plnění, nemůže již jednostranně od smlouvy odstoupit. Nárok na plnění u soudu však může věřitel uplatnit již v momentě, kdy je *actio nata* a pohledávka se tedy stane splatnou, aniž by vůbec musel další dodatečnou lhůtu dlužníku poskytnout. Dodatečná lhůta je tedy podmínkou pouze pro institut odstoupení od smlouvy, nikoli pro uplatnění věřitelova nároku na plnění.

Občanský zákoník umožňuje ve svém ustanovení § 517 odst. 1 dlužníku závazek splnit i pouze z části, přičemž jako podmínku stanoví, že musí jít o závazek s dělitelným plněním. V tomto případě může dojít jen k částečnému prodlení se zbytkem dluhu, věřitel má tedy právo odstoupit od smlouvy jen částečně, tj. ohledně jednoho či více jednotlivých plnění, s nimiž je dlužník v prodlení, a u ostatního plnění setrvat. Jestliže však věřitel odmítne částečné plnění, jež odporuje dohodě či povaze pohledávky, dostává se dlužník do prodlení ohledně celého dluhu a věřitel je tak oprávněn po marném uplynutí dodatečné přiměřené lhůty od smlouvy odstoupit v rámci celého plnění.

Důsledkem výše specifikovaného dlužníkovy prodlení, a to zásadně prodlení s plněním peněžitým, je vznik úroků z prodlení, jakožto příslušenství pohledávky podle

⁵⁹ Zde se smlouva ruší ze zákona, aniž by věřitel musel od smlouvy zvlášť odstoupit, a to za splnění následujících podmínek: ve smlouvě byla přesně stanovena doba splnění, ze smlouvy nebo z povahy věci vyplývá, že na opožděném splnění nemůže mít věřitel zájem, a věřitel neoznámí dlužníku bez zbytečného odkladu, že na splnění trvá.

ustanovení § 121 odst. 3 obč. zák., při nichž dochází na základě zákona ke změně v obsahu závazkových právních vztahů. Aneb jak stanoví § 517 obč. zák. v odstavci druhém: „*Jde-li o prodlení s plněním peněžitého dluhu, má věřitel právo požadovat od dlužníka vedle plnění úroky z prodlení, není-li podle tohoto zákona povinen platit poplatek z prodlení.*“ K hlavnímu dlužníkovu závazku přibude sekundární závazek akcesorický, jehož představuje nová povinnost dlužníka, jež je závislá na primárním plnění, tedy je spjatá se závazkem hlavním. Na straně věřitelově pak přímou úměrou dochází ke změně práv. Tento vedlejší peněžitý závazkový právní vztah, jež plní povahu odpovědnostní sankce za porušení povinnosti, je nutno odlišovat od úroků smluvních, které jakožto úplata za užívání jistiny vznikají ze závazku stanoveného ve smlouvě, nikoliv jako důsledek prodlení se splněním dluhu. Tyto dva druhy úroků však mohou být placeny vedle sebe.

Sporné názory soudní praxe se vyskytly v otázce určení počátku doby, od které se věřiteli přiznávají úroky z prodlení. Touto problematikou se zabývá mimo jiné rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR,⁶⁰ které jako nesprávné uvádí termíny pro přisouzení úroků z prodlení počínající vznikem škody, výzvou žalovanému, aby škodu uhradil, podáním či doručením žaloby dlužníku apod. Zmíněný rozsudek dále jasně stanoví, že: „*Úroky z omeškania možno žalobcovi priznať iba od toho času, keď sa dlžník dostal do omeškania.*“ Úroky z prodlení se tak počítají již od doby, kdy se dlužník dostal do prodlení, a nikoliv až ode dne podání žaloby u soudu či dne jiného. Doba, kdy se dlužník dostal do prodlení, se odvíjí od určení splatnosti věřitelovy pohledávky, jež může být stanovena dohodou, nebo může vyplývat z právního předpisu, popřípadě může být stanovena v soudním rozhodnutí; není-li stanovena ani jedním z uvedených způsobů, nastává prodlení dlužníka následujícím dnem po dni, kdy byl dlužník vyzván věřitelem k plnění.

Splatnost úroků z prodlení se nesjednává ani ve smlouvě, ani výzvou věřitele či jiným způsobem, neboť jsou splatné ze zákona, a to každým dnem prodlení. Povinnost platit úroky z prodlení trvá tedy po celou dobu dlužníkovu prodlení a zaniká splněním, tedy uspokojením věřitelovy pohledávky, nebo jiným důvodem zániku závazku,⁶¹ anebo jestliže se do prodlení dostane věřitel. K tomu dochází podle zákona v okamžiku, v

⁶⁰Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 25. 11. 1976, sp. zn. Pls 2/76.

⁶¹ Např. závazek zaniká, jestliže se plnění stalo nemožným dle ustanovení § 575 obč. zák., kdy dochází k zániku povinnosti dlužníka plnit.

němž věřitel nepřijme řádně a včas nabídnuté plnění, popřípadě v němž nepřijme opožděné plnění uskutečněné v dodatečně přiměřené lhůtě určené věřitelem, nebo neposkytne potřebnou součinnost ke splnění dluhu. Dlužníkovu prodlení zanikne a nastane prodlení věřitele, jestliže dlužník oprávněně odepřel plnění dle ustanovení § 569 obč. zák. v případě, že mu věřitel na jeho požádání nevydal písemné potvrzení o tom, že dluh byl zcela nebo z části splněn, anebo jestliže dlužník oprávněně odepřel plnění dle ustanovení § 560 obč. zák. v případě závazku synallagmatického.

Co se týká výše úroků z prodlení, doznala právní úprava v průběhu času několika podstatných změn.⁶² V současné době platný občanský zákoník ve svém ustanovení § 517 odst. 2 zmocňuje určením výše úroků z prodlení prováděcí předpis, jímž je s účinností od 28. 4. 2005 ustanovení § 1 nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení podle občanského zákoníku, ve znění Čl. I nařízení vlády č. 163/2005 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení podle občanského zákoníku. Výše úroků z prodlení podle tohoto nařízení vlády odpovídá ročně výši repo sazby stanovené Českou národní bankou, zvýšené o sedm procentních bodů, přičemž v každém kalendářním pololetí, tzn. vždy od 1.1. do 30. 6. a od 1.7. do 31. 12. daného roku, v němž trvá prodlení dlužníka, je výše úroků z prodlení závislá na výši repo sazby, stanovené Českou národní bankou a platné pro první den příslušného kalendářního pololetí. Zde výše úroků z prodlení nemusí být po celou dobu trvání prodlení stejná – mění se totiž v závislosti na stanovení repo sazby k prvnímu dni příslušného kalendářního pololetí, v němž trvá dlužníkovu prodlení, která tedy může být

⁶²Ve znění účinném do 31. 12. 1991 občanský zákoník č. 40/1964 Sb., v původním znění, obsahoval ve svém ustanovení § 85 odst. 2 zmocnění, podle něhož výši úroků z prodlení stanoví vyhláška č. 45/1964 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení občanského zákoníku. Jiná právní úprava však platila u půjček poskytovaných organizacemi občanům, a to sice vyhláška č. 47/1964 Sb., o peněžních službách občanům, ve znění pozdějších předpisů. Výše úroků z prodlení byla v ustanovení § 1 odst. 1 vyhlášky č. 45/1964 stanovena fixně, a to 3% ročně. S účinností od 15. 7. 1994 byla vyhláška nahrazena nařízením vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení podle občanského zákoníku. Výše úroků z prodlení byla v ustanovení § 1 nařízení vlády stanovena ročně ve výši dvojnásobku diskontní sazby, stanovené Českou národní bankou a platné k prvnímu dni prodlení s plněním peněžitého nároku. Až do této doby se tedy výše úroků po celou dobu trvání prodlení neměnila – výše úroků z prodlení stanovená vyhláškou č. 47/1964 Sb. byla určena právním předpisem přímo a v nařízení vlády č. 142/1994 Sb. byla výše úroků z prodlení sice závislá na výši diskontní sazby, stanovené Českou národní bankou, ale diskontní sazba platná k prvnímu dni prodlení byla vždy rozhodující za celou dobu prodlení. V žalobním návrhu ani ve výroku soudního rozhodnutí pak úroky z prodlení nemusely být přesně vyčísleny, nýbrž stačilo pouze uvést způsob, jímž lze určit jejich výši a den, od kterého se úroky z prodlení požadují či přiznávají.

odlišná od repo sazby stanovené k prvnímu dni předcházejícího kalendářního pololetí; ke změně výše úroků z prodlení může tedy dojít celkem dvakrát za rok.

Pro otázku určení výše úroků z prodlení je významné stanovisko Nejvyššího soudu,⁶³ které rozlišuje úroky splatné v budoucnu, tedy splatné až po vyhlášení soudního rozhodnutí, a úroky splatné za dobu před vydáním rozhodnutí soudu. Splatnost úroků za dobu před vydáním soudního rozhodnutí nečiní nejmenší potíže – výše úroků je totiž známá, lze ji vypočítat z uplynulého období, tedy ze všech jednotlivých repo sazeb stanovených k prvnímu dni všech předešlých kalendářních pololetí, v nichž prodlení trvalo. Soud přizná takovouto výši úroků z prodlení ve výroku svého rozhodnutí tak, že buď přesně vyčíslí jejich výši, nebo uvede jejich sazbu v procentech a také dobu, za kterou musí být v této výši zaplaceny. Ovšem při splatnosti úroků v budoucnu, po vyhlášení soudního rozhodnutí, nelze přesně určit výši úroků, jelikož není známo, kolik bude činit repo sazba k prvnímu dni všech následujících kalendářních pololetí, v nichž bude prodlení trvat. Takovouto výši úroků z prodlení soud přizná ve výroku svého rozhodnutí s tím, že od následujícího dne po vyhlášení rozhodnutí až do zaplacení soud uloží jejich zaplacení ve výši, která odpovídá v každém jednotlivém kalendářním pololetí trvání prodlení v procentech součtu čísla 7 a repo sazby vyhlášené ve Věstníku České národní banky ve výši platné vždy k prvnímu dni příslušného kalendářního pololetí.

V některých případech může dlužník v důsledku jeho prodlení s plněním namísto úroků z prodlení vzniknout poplatek z prodlení. Předchozí občanský zákoník, tedy zákon č. 141/1950 Sb., poplatky z prodlení neznal. Do našeho právního řádu se tak dostaly až současným občanským zákoníkem č. 40/1964 Sb., a sice skrze jeho ustanovení § 121 odst. 3. Stejně jako v případě úroků z prodlení dochází k poplatkům z prodlení v důsledku dlužníkovy prodlení, avšak zde přichází v úvahu i prodlení s plněním nepeněžitým. Na rozdíl od úroků z prodlení musí být také dlužníkovy povinnost platit poplatek z prodlení výslovně stanovena, přičemž takovéto ujednání zároveň vylučuje věřitelův požadavek placení úroků z prodlení. Věřitel je oprávněn požadovat poplatek z prodlení ve vymezených zákonem stanovených případech, a to např. při prodlení s placením nájemného či úhrady za plnění poskytovaná s užíváním bytu podle ustanovení § 697 obč. zák., anebo také při prodlení s vrácením pronajaté

⁶³ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2006, sp. zn. Cjpn 202/2005.

movité věci podle ustanovení § 723 odst. 1 obč. zák., případně při její ztrátě či zničení dle ustanovení § 723 odst. 2 obč. zák. Co se týká výše poplatku z prodlení, je v porovnání s úroky z prodlení neměnná. Výši stanoví nařízení vlády č. 142/1994 Sb., a to 2,5 promile dlužné částky za každý den prodlení, nejméně však 25 Kč za každý, byť i započatý měsíc prodlení.

V případě s prodlením plnění věcného vzniká dlužníku podle ustanovení § 517 odst. 3 obč. zák. odpovědnost za ztrátu věci, za její poškození anebo zničení, a to bez ohledu na zavinění; i zde tedy dlužníku vzniká odpovědnost objektivní. Na rozdíl od prodlení s plněním závazku, jehož předmětem je plnění peněžitě, při prodlení s plněním nepeněžitým nevzniká povinnost platit úroky z prodlení. Namísto úroků z prodlení se však lze dohodnout v konkrétním případě na základě smlouvy o půjčce podle ustanovení § 658 odst. 2 obč. zák. na poskytnutí přiměřeného většího množství plnění či lepší jakosti věci.

Jako důsledek prodlení dlužníka s plněním může také vzniknout věřiteli škoda. Při prodlení s nepeněžitým plněním má věřitel vedle skutečnosti, že je zproštěn odpovědnosti za ztrátu, poškození či zničení věci, jež přechází na dlužníka, nárok na náhradu škody podle obecných ustanovení občanského zákoníku. Na rozdíl od odpovědnosti za prodlení se v tomto případě již nejedná o objektivní odpovědnost dlužníka, ale o odpovědnost na základě presumovaného zavinění. Škoda však vzniká v praxi téměř vždy v případě prodlení s plněním peněžitým, kdy je dlužník povinen platit úroky z prodlení – věřiteli ucházejí minimálně úroky, které by získal uložení dlužných prostředků na účet u banky. Zde je tedy situace poněkud odlišná. Úroky z prodlení tu představují samy o sobě určitý způsob kompenzace věřitelovy škody – mají povahu paušalizované náhrady škody, proto se může věřitel úspěšně domáhat náhrady škody vzniklé peněžitým prodlením podle ustanovení § 519 obč. zák. pouze do té míry, do jaké není kryta úrokem z prodlení, popř. poplatkem z prodlení.

3.5 Další význam splatnosti

Splatnost pohledávky je určující při rozlišování plnění, které není poskytováno jednorázově, a to z důvodu odlišného určení doby splatnosti u jednotlivých nejednorázových plnění. Na rozdíl od plnění jednorázového, jež se uskuteční v jednom okamžiku a u něhož dobou splnění je doba, kdy onen jednorázový úkon má být

vykonán,⁶⁴ u plnění nejednorázových nastává doba splatnosti v závislosti na jednotlivých druzích nejednorázových plnění, přičemž tak lze rozlišovat splatnost jednotlivých úseků plnění, jež je dána pro každý díl zvlášť, splatnost jedinou a tedy společnou pro všechny části plnění, anebo také dávky splatné do budoucna, které jsou určeny v jednotlivých intervalech, jak je podrobněji rozebráno níže.

3.5.1 Plnění dílčí

V případě dílčího plnění, které je v literatuře převážně označováno jako plnění ve splátkách,⁶⁵ je plnění předem rozvrženo do dílčích úseků, které teprve jako společný celek tvoří dluh. Splatnost těchto úseků je však dána zvlášť, tedy každý díl má určenou svoji konkrétní splatnost. Celkový předmět závazku je však předem kvantitativně určen, přičemž jednotlivě plněnými díly se rozsah celé pohledávky postupně snižuje. Jde tedy o rozložení zamýšleného jednorázového splnění v několik postupných dílčích splnění, taktéž jednorázových, přičemž dobu splnění je třeba rozlišovat jednak pro splnění celého závazku, jednak pro jednotlivá dílčí splnění: Dobou splnění dílčího plnění je doba jednorázového splnění jednotlivé dávky, dobou splnění celého závazku je doba splnění poslední dávky – tedy poslední splátky.⁶⁶ V případě dílčího plnění věřitel nemůže žádat dlužníka o splnění jednorázové; to však neplatí pro situaci uvedenou v ustanovení § 565 obč. zák., v níž dlužník včas a řádně nesplnil některou ze splátek, bylo-li to dohodnuto nebo určeno v rozhodnutí – zde je věřitel oprávněn žádat dlužníka o zaplacení celé pohledávky, s níž se dlužník ocitl v prodlení, přičemž toto oprávnění může věřitel uplatnit pouze do splatnosti nejbližší splátky. V takovémto případě dlužník ztrácí výhodu dílčího plnění.

3.5.2 Plnění částečné

Odlišná situace však nastává u plnění částečného, kdy dlužník věřiteli poskytne jen část plnění – zde je určena pouze jediná splatnost pro celé plnění. Takovéto plnění,

⁶⁴ KNAPP, V. *Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955. S. 109.

⁶⁵ FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007. S. 476. KNAPP, V., KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek II*. Praha: Codex, 1995. S. 72. KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVORÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 2*. Praha: Aspi, 2005. S. 89.

⁶⁶ KNAPP, V. *Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955. S. 110.

jež má oporu v ustanovení § 566 obč. zák., může být uskutečněno i bez souhlasu věřitele, pokud však neodporuje dohodě nebo povaze pohledávky. V konečném důsledku je tedy plnění po částech celkově upraveno v rámci jednorázového plnění, avšak za shora uvedených podmínek.

3.5.3 Plnění opětuující se

Od dvou předchozích nejednorázových plnění lze diferencovat plnění s trvalým charakterem, a to plnění opětuující se. Zde je výrazná difference v celkovém objemu plnění, jež není předem znám – aneb povinnost plnit trvá, dokud trvají podmínky nároku. Jedná se o formu dávek stanovených v časových intervalech a splatných do budoucna, o nichž se neví, kdy budou splněny celkově. Důraz tedy není kladen na úhrnnou kvantitu jednotlivých dávek, ale na dobu, po kterou mají být tyto dávky plněny. Na rozdíl od plnění dílčího, popřípadě částečného, při plnění opětuujícím se se rozsah celkového dluhu ze závazkového právního vztahu plněním jednotlivých dávek nesnižuje. Typický příklad dávek opětuujících se zastupuje plnění výživného, placení nájemného či úroku z prodlení. Právě úroky z prodlení, jakožto úroky splatné v budoucnu, které jsou opětuujícím se plněním ve smyslu ustanovení § 154 odst. 2 o. s. ř., mají oporu i v judikatuře Nejvyššího soudu.⁶⁷

3.5.4 Započtení pohledávek

Pro započtení pohledávek má splatnost pohledávky nemalý význam. Občanský zákoník tuto problematiku upravuje ve svých ustanoveních § 580 a § 581. Splatnost je rozhodujícím mezníkem při určení okamžiku zániku splatných pohledávek, jelikož dle kogentního ustanovení § 580 obč. zák. věty druhé zanikají pohledávky způsobilé k započtení okamžikem jejich setkání, jímž je jejich střet v momentě nabytí splatnosti pohledávky později splatné.⁶⁸ Pro okamžik zániku splatných pohledávek tak není rozhodná doba učinění kompenzačního projevu (který však nelze učinit dříve, než se pohledávky střetnou), ale okamžik setkání pohledávek splatností pohledávky, která dospěla později.

⁶⁷ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2006, sp. zn. Cjpn 202/2005.

⁶⁸ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník II. § 460 – 880. Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2008. S. 1534. FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanské právo hmotné.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007. S. 481.

Občanský zákoník dále ve svém ustanovení § 581 odst. 2, větě druhé, výslovně vylučuje jednostranné započtení pohledávek nesplatných proti pohledávkám splatným. Z tohoto existují dvě výjimky – avšak v rámci obchodněprávních závazkových vztahů, v ustanovení § 359 a § 360 obch. zák. (viz dále). Zákonem zakázané jednostranné započtení pohledávky nesplatné proti splatné lze též vzájemně započíst dohodou účastníků, jak stanoví § 581 odst. 3 obč. zák. Žádný ze zákonů se však již nezmiňuje o započtení pohledávky splatné vůči nesplatné, ani o vzájemném započtení dvou (či více) nesplatných pohledávek. Je zřejmé, že i zde lze takové pohledávky započíst dle zákona dohodou a otázka přípustnosti takového započtení se tak zužuje na přípustnost započtení jednostranného: K tomuto problému se vyjádřila řada právních autorit ve svých odborných publikacích – počínaje Viktorem Knappem⁶⁹ a jeho přívržencem Karlem Eliášem⁷⁰, kteří otázku možnosti jednostranného započtení splatné pohledávky proti nesplatné striktně odmítali, a konče jejich odpůrci – Jiřím Handlarem⁷¹ a Petrem Kavanem⁷², kteří ve svých odborných článcích zastávají názor opačný a tedy na základě své argumentace usuzují, že splatnou pohledávku proti pohledávce nesplatné jednostranným právním úkonem započíst lze. Zásadní význam zde však zaujímá judikatura Nejvyššího soudu, která ve svém zlomovém rozhodnutí stanoví: „V občanskoprávních závazkových vztazích lze jednostranně započíst splatnou pohledávku proti pohledávce, která ještě není splatná. Zánik pohledávek v takovém případě nastane okamžikem, kdy projev vůle směřující k započtení dojde věřiteli pohledávky, která ještě není splatná.“⁷³

3.5.5 Započtení plnění

Splatnost pohledávky významně souvisí i s institutem započtení plnění. Jedná se o případy zániku závazku splněním dluhu, kdy má dlužník vůči témuž věřiteli více druhově stejných závazků, které je povinen vyrovnat, přičemž však poskytnuté plnění nestačí na pokrytí všech dluhů a není dále dohodnuto či dlužník při plnění neurčil, na

⁶⁹ KNAPP, V. *Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955. S. 228.

⁷⁰ ELIÁŠ, K. Lze-li započíst splatnou pohledávku proti nesplatné aneb jak se pozná mistr. *Právní rozhledy*, 2003, č. 12, s. 604 – 609.

⁷¹ HANDLAR, J. K otázce možnosti započtení splatné pohledávky proti pohledávce nesplatné. *Právní rozhledy*, 2004, č. 11, s. 424 – 432.

⁷² KAVAN, P. K přípustnosti jednostranné kompenzace splatných a nesplatných pohledávek v obchodněprávních vztazích. *Právní rozhledy*, 2004, č. 17, s. 639 – 645.

⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 32 Odo 1143/2004.

který z více závazků plní. Právní úpravu této problematiky obsahuje pouze obchodní zákoník ve svém ustanovení § 330, občanský zákoník tuto oblast výslovně neupravuje; nicméně v občanskoprávních vztazích se započtením plnění zabývá judikatura Nejvyššího soudu, který vychází ze zásady priority a ze zásady proporcionality: „V případě, že plnění nestačí na vyrovnání všech dluhů u téhož věřitele a že dlužník při plnění neurčil, který z více dluhů (popřípadě v jaké části) chce vyrovnat, nepřechází ‚právo volby‘, který z více dluhů byl uhrazen, popřípadě v jaké výši, na věřitele. (...) Při úvaze, který z dluhů byl za této situace vyrovnán, pak lze vycházet – obecně vzato – buď ze zásady priority (přednostního vyrovnání některého z více dluhů, založeného například na době jejich splatnosti, na úrovni jejich zajištění, na jejich povaze apod.) nebo ze zásady proporcionality (poměrného vyrovnání všech dluhů); nemůže-li se uplatnit zásada priority, neboť pravidla stanovená pro přednostní vyrovnání dopadají na více dluhů, je třeba postupovat – jak je zřejmé z povahy věci – podle zásady proporcionality.“⁷⁴ Na tento rozsudek navazuje Nejvyšší soud ve svém o tři roky pozdějším usnesení⁷⁵, v němž k problematice zaujímá postoj zcela identický. Pokud tedy dlužník neurčí, na který z více závazků poskytuje plnění, nepřichází v úvahu, aby sám věřitel libovolně určil, na který z dluhů se plnění započte – takový úkon nemá žádnou právní relevanci, nýbrž spolu se zásadou priority dojde k přednostnímu splnění některého z dluhů, přičemž na tomto místě uvádí Nejvyšší soud jako hledisko přednostního splnění např. splatnost dluhu, úroveň zajištění či povahu dluhu; teprve v případě, že se tato zásada nemůže uplatnit, jelikož jsou dluhy např. splatné ve stejný okamžik, stejnou měrou zajištěny či mají totožnou povahu, je třeba sekundárně vycházet ze zásady proporcionality, v souladu s níž dojde k poměrnému splnění všech takových dluhů.

⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 7. 2004, sp. zn. 21 Cdo 326/2004.

⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2007, sp. zn. 28 Cdo 518/2007.

4. Úprava splatnosti pohledávky v obchodním zákoníku

Jelikož je soukromoprávní úprava majetkových vztahů nejednotná a vazby mezi oběma zákony nemusí být vždy jednoznačné, v důsledku čehož mohou vést k různým interpretacím, považuji na začátku této kapitoly za přínosné s ohledem na následující výklad ujasnit si vzájemný poměr občanského a obchodního zákoníku. Při vztahu právní úpravy občanskoprávní a obchodněprávní je třeba vycházet ze zásady speciality obchodního zákoníku, v souladu s níž je občanský zákoník v postavení *lex generalis* vůči zákoníku obchodnímu jako *lex specialis*. Na obchodní závazkové vztahy se tedy občanský zákoník aplikuje až tehdy, „*neobsahuje-li obchodní zákoník úpravu těchto vztahů buď vůbec, nebo upravuje obecně tyto instituty občanský zákoník a pro obchodní vztahy je v obchodním zákoníku obsažena speciální úprava. Tato speciální úprava v obchodním zákoníku má pak přednost před obecnou úpravou v zákoníku občanském (...), ale jen v tom rozsahu, v němž se od obecné úpravy v občanském zákoníku odchyluje*“.⁷⁶ Občanský zákoník tak upravuje některé závazkové právní vztahy samostatně, jež zákoník obchodní neupravuje vůbec (např. postoupení pohledávky, proces kontraktace, smlouva pojistná, smlouva nájemní), některé jiné závazkové právní vztahy jsou naopak komplexně upraveny obchodním zákoníkem (např. promlčení), nebo je občanský zákoník neupravuje vůbec (např. bankovní záruka), anebo je příslušná úprava obsažena v obou předpisech, avšak obchodním zákoníkem je modifikována, tudíž má jakožto úprava speciální přednost před obecnou úpravou v zákoníku občanském – typicky se jedná o ustanovení s názvem počínajícím přívlastkem „Některá ustanovení o ...“ (např. některá ustanovení o zániku nesplněného závazku, některá ustanovení o započtení pohledávek). Právní úprava jednotlivých obchodněprávních institutů relevantních pro splatnost pohledávky a jejich relace k zákoníku občanskému je blíže nastíněna v následujících podkapitolách.

4.1 Vymezení pojmu

Obchodní zákoník upravuje závazkové právní vztahy ve své části třetí, počínaje ustanovením § 261 a násl. Vlastní definici závazkového právního vztahu, pohledávky, splatnosti ani závazku obchodní zákoník neobsahuje, proto v těchto případech obchodněprávní úprava vychází z obecné úpravy občanskoprávní. Drobné difference se

⁷⁶ BEJČEK, J. *Obchodní závazky*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. S. 21.

však vyskytují v terminologii: Zatímco občanský zákoník hovoří o „dluhu“, ustanovení obchodního zákoníku upřednostňují pojem „závazek“. Tento rozdíl je patrný, porovnáme-li ustanovení obou předpisů např. při občanskoprávním „zániku závazku splněním dluhu“ a obchodněprávním „zániku závazku jeho splněním“, kdy § 559 obč. zák. stanoví: *„Splněním dluh zanikne. Dluh musí být splněn řádně a včas.“*, na rozdíl od ustanovení § 324 obch. zák.: *„Závazek zanikne, je-li věřiteli splněn včas a řádně“*. Nicméně se jedná o pojem totožný, ač rozdílně pojmenovaný. Nejednotné názvosloví obou kodexů by však měla sjednotit připravovaná kodifikace nového občanského zákoníku.

4.2 Určení splatnosti

Obecnou právní úpravu doby plnění a jejího určení zahrnuje obchodní zákoník v ustanoveních § 340 až § 343, jež jsou speciálními vůči ustanovením občanského zákoníku, a přednostně se tak aplikují pro vztahy obchodněprávní; speciálně je pak doba plnění stanovena u jednotlivých smluvních typů. Již z ustanovení § 340 obch. zák. vyplývá pravidlo uplatňující se v obchodních závazkových vztazích: *„Dlužník je povinen závazek splnit v době stanovené ve smlouvě.“* Je tedy obvyklé stanovit splatnost již ve smlouvě účastníků, přičemž stejně jako v občanskoprávních vztazích může být doba splnění určena též právním předpisem nebo rozhodnutím soudu – zejména v případě splatnosti ponechané na vůli dlužníka.

Pokud však není splatnost žádným tímto způsobem určena, uplatní se ustanovení § 340 odst. 2 obch. zák.: *„Není-li doba plnění ve smlouvě určena, je věřitel oprávněn požadovat plnění závazku ihned po uzavření smlouvy a dlužník je povinen závazek splnit bez zbytečného odkladu po té, kdy byl věřitelem o plnění požádán.“* Platí zde tedy zásada téměř shodná s právní úpravou v občanském zákoníku, který však na rozdíl od obchodněprávního určení „bez zbytečného odkladu“ stanoví povinnost dlužníka splnit dluh „prvního dne“ poté, kdy byl o plnění věřitelem požádán. Ale i v rámci právní úpravy obchodního zákoníku vyjadřuje ustanovení o splatnosti vyvolané výzvou věřitele, stejně jako v úpravě občanskoprávní, skutečnost, *„že žádost věřitele o splnění je odkládací podmínkou dlužníkovy obligační povinnosti, a že dlužník (nevyplývá-li ze*

smlouvy nebo ze zákona něco jiného) se do splnění této suspenzivní podmínky věřitelem nemůže dostat do prodlení“⁷⁷.

V případě, že splatnost byla ponechána na vůli dlužníka, který je tak na základě dohody účastníků oprávněn určit dobu plnění, je prostřednictvím kogentního ustanovení § 341 obch. zák. chráněn věřitel možností podat návrh soudu na určení doby plnění, avšak pouze za situace, že dobu plnění neurčil dlužník v přiměřené době: „*Je-li podle smlouvy dlužník oprávněn, aby určil dobu plnění, a neurčí-li ji v přiměřené době, určí dobu plnění soud na návrh věřitele s přihlédnutím k povaze a místu plnění, jakož i k důvodu, proč bylo určení doby plnění přenecháno dlužníkovi.*“ Oproti úpravě tohoto institutu v občanském zákoníku je zde tedy právo věřitele podat žalobu na určení splatnosti soudem podmíněno dlužníkovou neaktivitou v průběhu přiměřené doby (kterou však zákon již blíže nespecifikuje), v níž dlužník nevyužije svého oprávnění a splatnost neurčí a po jejímž marném uplynutí může s úspěchem uplatnit své právo věřitel návrhem u soudu. Na rozdíl od občanského zákoníku, který uvádí, že soud v tomto případě určí dobu plnění na návrh věřitele podle okolností případu tak, aby to bylo v souladu s dobrými mravy, zákoník obchodní tyto „okolnosti“ konkretizuje, když stanoví, že soud určí dobu plnění na návrh věřitele s přihlédnutím k povaze a místu plnění, jakož i k důvodu, proč bylo určení doby plnění ponecháno dlužníkovi, což nevýslovně zahrnuje i soulad s dobrými mravy.

4.3 Význam splatnosti

Splatnost má v rámci obchodního zákoníku stejný význam jako v případě zákoníku občanského; ten především tkví v pojetí splatnosti jako doby plnění, jejímž uplynutím se stává pohledávka dospělou, takže dlužník je tímto povinen věřiteli poskytnout plnění, které je po něm věřitel oprávněn požadovat. Obchodní zákoník však obsahuje zvláštní ustanovení v § 342 o době plnění v něčí prospěch, tedy o plnění předčasném, které občanskoprávní úprava nezahrnuje, avšak občanskoprávní vztahy lze podle vzoru úpravy obchodněprávní upravit obdobně. Jak již bylo uvedeno v počátečních kapitolách, doba plnění může být určena ve prospěch dlužníka, věřitele, nebo ve prospěch obou. Pro určení, zda je doba plnění stanovena ve prospěch obou stran, nebo jen ve prospěch jedné z nich, je dle ustanovení § 342 odst. 1 obch. zák.

⁷⁷ BEJČEK, J. *Obchodní závazky*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. S. 143.

rozhodující úmysl stran projevový při uzavření smlouvy nebo povaha plnění, pokud nevyplývá ze smlouvy nebo z ustanovení obchodního zákoníku něco jiného. O době plnění ve prospěch dlužníka stanoví § 342 odst. 2: „*Je-li doba plnění stanovena ve prospěch dlužníka, před touto dobou není věřitel oprávněn požadovat plnění, avšak dlužník je oprávněn plnit svůj závazek.*“. Pokud však dlužník plní dříve, než se dluh stane splatným a věřitel je povinen plnění přijmout, neznamená to, že se tímto změnila splatnost závazku. „*Předčasné plnění v tomto případě – byť je oprávněné – nemá vliv na splatnost.*“⁷⁸ O době plnění ve prospěch věřitele hovoří stejné ustanovení v odst. 3: „*Je-li doba plnění stanovena ve prospěch věřitele, je před touto dobou věřitel oprávněn požadovat plnění, ale dlužník není oprávněn plnit svůj závazek.*“. A konečně o době plnění ve prospěch obou stran se vyjadřuje odst. 4 téhož ustanovení takto: „*Je-li doba plnění stanovena ve prospěch obou stran, není před touto dobou věřitel oprávněn požadovat plnění a dlužník plnit svůj závazek.*“

Se splatností úzce související počátek běhu obecné promlčecí doby podle obchodního zákoníku je upraven ustanovením § 391 odst. 1 obch. zák.: „*U práv vymahatelných u soudu začíná běžet promlčecí doba ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno u soudu, nestaví-li tento zákon něco jiného.*“ Namísto občanskoprávního počátku běhu obecné promlčecí doby ode dne, kdy právo mohlo být „vykonáno poprvé“ tak obchodní zákoník stanoví její běh ode dne, kdy právo mohlo být „uplatněno u soudu“, tedy jakmile je *actio nata*; v obou případech však zákony poukazují na skutečnost, že běh obecné promlčecí doby počíná dnem, kdy se pohledávka stala splatnou – a lze tak právo „uplatnit u soudu“ či jej „vykonat poprvé“. Na rozdíl od právní úpravy v občanském zákoníku obsahuje zákoník obchodní v ustanovení § 392 odst. 1 větě první zvláštní úpravu počátku běhu promlčecí doby práva na plnění závazku: „*U práva na plnění závazku běží promlčecí doba ode dne, kdy měl být závazek splněn nebo mělo být započato s jeho plněním (doba splatnosti).*“

Dalším institutem relevantním z hlediska splatnosti pohledávky je prodlení dlužníka, jehož samostatnou právní úpravu zakotvuje obchodní zákoník ve svých ustanoveních § 365 až 369; ani zde se tedy nepoužije žádná část úpravy občanskoprávní. Ustanovení § 365 obch. zák. ve větě první stanoví: „*Dlužník je v prodlení, jestliže nesplní řádně a včas svůj závazek, a to až do doby poskytnutí*

⁷⁸ FALDYNA, F., HUŠEK, J., POHL, T. *Zajištění a zánik obchodních závazků. 2., rozšířené vydání.* Praha: ASPI, a. s., 2007. S. 127.

řádného plnění nebo do doby, kdy závazek zanikne jiným způsobem.“ Podmínky prodlení dlužníka jsou tedy totožné s podmínkami občanskoprávními – *mora debitoris* nastává marným uplynutím doby plnění, není-li závazek splněn řádně a včas. Také v obchodněprávních vztazích při prodlení s plněním závazku peněžitého vzniká dlužníkovi dle § 369 odst. 1 obch. zák. povinnost platit z nezaplacené částky úroky z prodlení, jejichž výše však může být určena účastníky ve smlouvě, avšak není-li, věřiteli vzniká nárok na úroky z prodlení určené předpisy práva občanského. Nárok na náhradu škody upravuje obchodní zákoník ve stejném ustanovení odst. 2, v němž přiznává věřiteli nárok na náhradu škody způsobené prodlením se splněním peněžitého závazku, jen pokud tato škoda není kryta úroky z prodlení; vyjadřuje se tak ve stejném duchu jako zákoník občanský. Stejně jako v případě občanskoprávních závazkových vztahů, i při vztazích podle obchodního zákoníku může věřitel při prodlení dlužníka odstoupit od smlouvy, avšak obchodní zákoník rozlišuje mezi podstatným porušením smluvní povinnosti (§ 345 obch. zák.) a porušením nepodstatným (§ 346 obch. zák.), na němž záleží, je-li předpokladem platnosti odstoupení od smlouvy poskytnutí dlužníku dodatečné přiměřené lhůty k plnění (v případě nepodstatného porušení) či stačí-li pouze oznámení dlužníku bez zbytečného odkladu poté, kdy se o porušení věřitel dozvěděl (v případě podstatného porušení).

I v obchodním zákoníku je splatnost významná z hlediska rozlišování plnění, které není poskytováno jednorázově v důsledku rozdílného určení doby splatnosti u jednotlivých nejednorázových plnění. Obchodní zákoník se v ustanovení § 392 zmiňuje o plnění dílčím se splatností stanovenou pro každý úsek plnění zvlášť, a to v rámci běhu promlčecí doby, jež běží pro každé dílčí plnění samostatně, avšak při splatnosti celého závazku následkem nesplnění některého dílčího plnění běží od doby splatnosti závazku nesplněného. Dále obchodní zákoník hovoří ve svém ustanovení § 329 o plnění částečném, u něhož je doba splnění společná pro všechny části plnění a jehož je věřitel povinen přijmout, neodporuje-li povaze závazku či hospodářskému účelu sledovanému věřitelem při uzavření smlouvy, jestliže je takový účel ve smlouvě vyjádřen nebo v době uzavření smlouvy dlužníkovi znám. V obchodněprávních vztazích se taktéž mohou vyskytnout i dávky splatné do budoucna, jež jsou určeny v jednotlivých intervalech, známé pod pojmem opětuující se plnění; i zde jsou zástupcem tohoto druhu nejednorázového plnění úroky z prodlení splatné v budoucnu.

5. Splatnost pohledávky v návrhu nového občanského zákoníku

Pro komplexní pojetí a ucelenost práce uvádím stručné nastínění právní úpravy *de lege ferenda* z hlediska připravované rekodifikace občanského a obchodního zákoníku. Návrh nového občanského zákoníku ve verzi květen 2008⁷⁹ zahrnuje kompletní úpravu soukromoprávních závazkových vztahů, jež nacházejí své umístění v části čtvrté o relativních majetkových právech.

5.1 Vymezení pojmu

V rámci vymezení základních pojmů zůstává právní úprava v návrhu nového občanského zákoníku neměnná: Pohledávka je v jeho ustanovení § 1520 stejně jako v právní úpravě platného občanského zákoníku charakterizována jako právo na plnění: „*Ze závazku má věřitel vůči dlužníku právo na určité plnění jako pohledávku a dlužník má povinnost toto právo splněním dluhu uspokojit.*“ Obsah takového práva na plnění je i nadále vyjádřen podle ustanovení § 1587 jako povinnost dlužníka věřiteli něco dát, něco konat, něčeho se zdržet nebo něco trpět. Stejně tak se osnova návrhu občanského zákoníku přidržuje téhož významu slov závazek, dluh, právo, povinnost, dlužník či věřitel, jež nesměšuje. Pouze termín „doba splnění“ je nahrazen výrazem „čas plnění“, avšak i zde se jím rozumí určitá lhůta k plnění, nebo splatnost jakožto poslední den splnění, kdy se dlužník ještě nedostane do prodlení.

5.2 Určení splatnosti

V případě času plnění přichází návrh nového občanského zákoníku s novým ustanovením § 1696 odst. 1, zřejmě pro posílení zásady právní jistoty: „*Je-li čas plnění přesně ujednán nebo jinak stanoven, je dlužník povinen plnit i bez vyzvání věřitele.*“ I právní úprava *de lege ferenda* tak počítá zejména s ujednáním splatnosti ve smlouvě účastníků, ale dále též s určením splatnosti v právním předpise či rozhodnutím soudu.

Právní úprava splatnosti předem žádným způsobem neurčené a tedy závislé na výzvě věřitele vychází především z úpravy obchodního zákoníku, když v ustanovení § 1696 odst. 2 uvádí: „*Neujednají-li strany, kdy má dlužník splnit dluh, může věřitel požadovat plnění ihned a dlužník je poté povinen splnit bez zbytečného odkladu.*“

⁷⁹ Návrh občanského zákoníku. Verze pro meziresortní připomínkové řízení, květen 2008.

Stejně tak se návrh nového občanského zákoníku ve svém ustanovení § 1698 inspiroval úpravou obchodněprávní u doby splnění ponechané na vůli dlužníka, jelikož jako podmínku podání návrhu věřitele na určení času plnění soudem stanoví neurčení takového času plnění dlužníkem v přiměřené době: „*Je-li podle smlouvy dlužník oprávněn, aby určil čas plnění, a neurčí-li jej v přiměřené době, určí jej na návrh věřitele soud podle okolností případu.*“

5.3 Význam splatnosti

Po vzoru platného obchodního zákoníku přebírá do své právní úpravy návrh nového občanského zákoníku tzv. čas plnění ve prospěch, tedy právní úpravu přípustnosti předčasného plnění, s nímž se vypořádává v ustanovení § 1699: „*Neujednají-li si strany, zda je čas plnění určen v prospěch jich obou, nebo jen jedné z nich, platí, že je určen v prospěch obou stran. To neplatí, vylučuje-li to povaha plnění.*“ a dále také v ustanovení § 1700 v odst. 1: „*Je-li čas plnění v prospěch obou stran, nemůže věřitel požadovat plnění předčasně, ani dlužník předčasně plnit dluh.*“, v odst. 2: „*Je-li čas plnění v prospěch dlužníka, nemůže věřitel předčasně požadovat plnění, ale dlužník může splnit dluh.*“ a v odst. 3: „*Je-li čas plnění stanoven v prospěch věřitele, může věřitel požadovat plnění předčasně, ale dlužník nesmí dluh plnit.*“

Okamžik počátku běhu obecné promlčecí doby zůstává v návrhu nového občanského zákoníku zachován, a to v ustanovení § 514 odst. 1: „*Jedná-li se o právo vymahatelné u orgánu veřejné moci, počne promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy mohlo být právo uplatněno poprvé.*“

Stejně tak institut prodlení dlužníka významný pro splatnost pohledávky, jež je v návrhu nového občanského zákoníku regulován ustanovením § 1703 a násl., se od platného občanského zákoníku neodchyluje, když v ustanovení § 1703 odst. 1 stanoví: „*Dlužník, který svůj dluh řádně a včas neplní, je v prodlení.*“ V duchu platného občanského zákoníku upravuje návrh nového občanského zákoníku v ustanovení § 1705 i otázku úroků z prodlení: „*Po dlužníkovi, který je v prodlení se splácením peněžitého dluhu, může věřitel, který řádně splnil své smluvní a zákonné povinnosti, požadovat zaplacení úroků z prodlení, ledaže dlužník není za prodlení odpovědný. Výši úroků z prodlení stanoví vláda nařízením.*“

Závěr

Ve své práci se mi podařilo vypořádat se s cíli vytyčenými v jejím úvodu: Podala jsem komplexní a ucelený výklad problematiky splatnosti pohledávky, provedla rozbor jednotlivých oblastí splatnosti pohledávky a institutů na ní závisajících, nastínila možná řešení jednotlivých problémů, objasnila možné interpretační a aplikační nejjasnosti vyplývající z tématu, analyzovala současnou a možnou budoucí právní úpravu splatnosti pohledávky, porovnávala argumentované právní názory a zaujatá stanoviska právních znalců na základě jejich odborných článků, a to vše zejména na podkladě judikatury Nejvyššího soudu.

Při zpracovávání tématu jsem vycházela z literatury, která se k tématu váže, avšak ani při důsledném bádání jsem se nesetkala s publikací, jež se na úpravu problematiky splatnosti pohledávky jako celku výslovně zaměřuje; proto i v tomto spatřuji přínos své práce. Z literárních děl bych ráda vyzdvihla především jednotlivé odborné časopisecké články zabývající se danou problematikou, v nichž autoři uplatňují svá argumentovaná stanoviska k jednotlivým problémům, jejichž vyhodnocování shledávám v každém jednotlivém případě velmi přínosným a zajímavým.

Splatnost pohledávky je vysoce aktuální otázkou vyskytující se zejména v občanskoprávních vztazích, ale také ve vztazích obchodněprávních, z níž již od minulosti až po současnost pramení nemálo kontradikcí. Avšak bohužel postrádá podrobnější úpravu literaturou, která se komplexně a samostatně institutem splatnosti pohledávky veskrze nezabývá a určité mezery se nachází též v úpravě právní, jež je v důsledku toho hojně doplňována judikaturou.

Vybrané téma osobně pokládám za velmi zajímavé a pro praxi významné, přičemž mám za to, že by bylo záhodno některé jeho kapitoly rozebrat důkladněji, což mi ovšem rozsah diplomové práce neumožňuje. Zejména problematika započtení pohledávek a započtení plnění by si zasluhovala ponechat samostatnou kapitolu, kterou však vzhledem k požadavkům kladeným na rozsah diplomové práce nebylo možno tomuto problému poskytnout. I přesto jsem se v práci vypořádala se základními rozpory plynoucími z jednotlivých problematických oblastí a došla jsem přitom k poznatku, jehož plně vystihuje postřeh P. Kavana: *„Snad v žádném oboru lidské činnosti jako v právní vědě neplatí tak dokonale paradoxní závěr, že čím důkladněji se snažíme*

vyřešit určitý problém a zkoumáme jej z řady hledisek, tím relativnější závěr je výsledkem takového úsilí.“⁸⁰.

⁸⁰ KAVAN, P. K přípustnosti jednostranné kompenzace splatných a nesplatných pohledávek v obchodněprávních vztazích. *Právní rozhledy*, 2004, č. 17, s. 639.

Prameny

Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku. Verze 17. 12. 2007.

Nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení podle občanského zákoníku.

Nařízení vlády č. 163/2005 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení podle občanského zákoníku.

Návrh občanského zákoníku. Verze pro meziresortní připomínkové řízení, květen 2008.

Vyhláška č. 45/1964 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení občanského zákoníku.

Vyhláška č. 47/1964 Sb., o peněžních službách občanům, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 946/1811 Sb., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník.

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Literatura

BEJČEK, J. *Obchodní závazky*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. 312 s. ISBN 80-210-0601-3.

BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. a kol. *Kurz obchodního práva. Obchodní závazky*. 4. vydání. Brno: C. H. Beck, 2007. 585 s. ISBN 978-80-7179-781-4.

ČEŠKA, Z., KABÁT, J., ONDŘEJ, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Díl I*. Praha: Panorama, 1987. 746 s. ISBN 11-043-87-01.

ČEŠKA, Z., KABÁT, J., ONDŘEJ, J., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Díl II*. Praha: Panorama, 1987. 824 s. ISBN 11-043-87-02.

FALDYNA, F., HUŠEK, J., POHL, T. *Zajištění a zánik obchodních závazků*. 2., rozšířené vydání. Praha: ASPI, a. s., 2007. 223 s. ISBN 978-80-7357-154-2.

FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007. 718 s. ISBN 978-80-7380-058-1.

JEHLIČKA, O., ŠVESTKA J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2002. 1153 s. ISBN 80-7179-662-X.

KNAPP, V. *Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955. 327 s. HSV 11899/55/SV3/5703 – D – 04865.

- KNAPP, V., KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I.* Praha: Codex, 1995. 343 s. ISBN 80-901683-1-0.
- KNAPP, V., KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek II.* Praha: Codex, 1995. 459 s. ISBN 80-85963-01-9.
- KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné 2.* Praha: Aspi, 2005. 612 s. ISBN 80-7357-131-5.
- ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2002. 1325 s. ISBN 80-7179-782-0.
- ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1 – 459. Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2008. 1236 s. ISBN 978-80-7400-004-1.
- ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník II. § 460 – 880. Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2008. 1085 s. ISBN 978-80-7400-004-1.
- VESELÝ, V., KAVALÍR, J., PIVOŇKOVÁ, M. *Obecný zákoník občanský.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1947. 863 s.

Články v časopise:

- ELIÁŠ, K. Lze-li započíst splatnou pohledávku proti nesplatné aneb jak se pozná mistr. *Právní rozhledy*, 2003, č. 12, s. 604 – 609.
- ELIÁŠ, K. Co může být předmětem cesse – Výklad § 524 občanského zákoníku. *Právník*, 1997, č. 10, s. 910 a násl.
- HANDLAR, J. K otázce možnosti započtení splatné pohledávky proti pohledávce nesplatné. *Právní rozhledy*, 2004, č. 11, s. 424 – 432.
- IBL, V. Ještě k problematice doby splnění v závazkových právních vztazích (§ 78 až 79). *Socialistická zákonnost*, 1984, č. 8, s. 472 – 481.
- KAVAN, P. K přípustnosti jednostranné kompenzace splatných a nesplatných pohledávek v obchodněprávních vztazích. *Právní rozhledy*, 2004, č. 17, s. 639 – 645.
- RAIS, O. Promlčení pohledávek, u nichž nebyla doba splatnosti určena. *Právník*, 1967, č. 3, s. 286 – 288.
- RADIMSKÝ, J. Glosa k článku dr. Luboše Tichého o § 78 obč. zákona. *Bulletin Advokacie*, 1983, červenec – září, s. 169 – 171.

TICHÝ, L. K problematice pohledávek, u nichž doba splatnosti není určena. *Bulletin Advokacie*, 1983, červenec – září, s. 153 – 169.

VÍTEK, D. K úvaze Oty Raise o promlčení pohledávek, u nichž nebyla doba splatnosti určena. *Právník*, 1967, č. 9, s. 878 – 880.

Judikatura:

Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 15. října 1957, sp. zn. 18 Co 589/57.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 31. 3. 1969, sp. zn. 2 Cz 11/69, uveřejněný pod číslem R 68/1969 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 25. 11. 1976, sp. zn. Pls 2/76, uveřejněný pod číslem R 27/1977 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30. 11. 1981, sp. zn. 3 Cz 99/81, uveřejněný pod číslem R 28/1984 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 31. 8. 1983, sp. zn. 3 Cz 51/83, uveřejněný pod číslem R 11/1988 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2003, sp. zn. 33 Odo 630 / 2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 7. 2004, sp. zn. 21 Cdo 326/2004.

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2006, sp. zn. Cpjn 202/2005, uveřejněné pod číslem S 39/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 32 Odo 1143/2004, uveřejněný pod číslem R 90/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2007, sp. zn. 32 Odo 1433/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2007, sp. zn. 28 Cdo 518/2007.